

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 37.

Tisdagen den 6 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 30 och den 31 nästlidna maj.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Anderson i Norrköping med anledning av till staten gjort erbjudande att övertaga Sandviks ångsåg till mig framställt följande frågor:

*Svar å
interpellation.*

1) Ämnar regeringen avböja det av Mo och Domsjö Aktiebolag m. fl. gjorda erbjudandet?

2) Om så icke är fallet, har riksdagen att motse proposition i ärendet?

3) Har regeringen inlett några förhandlingar med anledning av Holmsunds Aktiebolags erbjudande i skrivelse den 20 sistlidne april?

På de två första frågorna kan jag svara, att regeringen förklarar sig intresserad av det gjorda erbjudandet och att jag anmodat domänstyrelsen att med Mo och Domsjö Aktiebolag överlägga angående villkoren för företagens övertagande av staten. När resultatet av dessa överläggningar föreligger, kommer regeringen att taga slutlig ställning till erbjudandet. Om regeringen då anser att erbjudandet bör mottagas, kommer preliminärt avtal att upprättas och proposition i ärendet att föreläggas nästkommande riksdag.

Svaret på tredje frågan är, att några förhandlingar med Holmsunds Aktiebolag i anledning av detta bolags erbjudande ej ha inletts.

Vidare anförde:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag ber att få tacka herr jordbruksministern för hans svar på min interpellation. Då svaret var mycket kortfattat, må det kanske tillåtas mig att taga kammarens tid i anspråk några minuter för att något närmare belysa det spörsmål, som det här gäller. Frågans betydelse motiverar i alla händelser, att riksdagen ägnar den någon uppmärksamhet, även om det nu sker i riksdagens sista timme, och icke dröjer därmed tills den möjligen vid en senare tidpunkt och kanske då i avgjort skick kommer på riksdagens bord. Jag skall till en början blott med några ord erinra om vad frågan gäller för dem av kammarens ledamöter, som icke ha frågan aktuell för sig.

I slutet av förra året gjorde Mo och Domsjö Aktiebolag staten ett erbjudande att på staten överlåta äganderätten till Sandviks såg på villkor bl. a. att staten skulle fortsätta driften vid sågverket. Det antydde, att staten skulle förse sågverket med råvaror från egna skogar utmed Umeälven. Domänsty-

Andra kammarens protokoll 1939. Nr 37.

Svar å interpellation. (Forts.)

relsen fick i uppdrag att yttra sig över denna framställning, och i ett i februari i år avgivet utlåtande har domänstyrelsen avstyrkt antagandet av Mo och Domsjö-erbjudandet. Under vårens lopp ha flera norrländska trävarubolag i framställning till Kungl. Maj:t likaledes anhållit, att Mo och Domsjö-erbjudandet ej måtte av staten antagas. Härnösands- och Sundsvallsdistriktens trävaruexportföreningar ha i ett mycket välmotiverat utlåtande instämt i detta avslagsyrkande och angivit skälen härför. Sedan har Holmsunds Aktiebolag den 20 april i år till Kungl. Maj:t överlämnat en skrivelse med erbjudande att övertaga Sandviks sågverk på vissa villkor. I skrivelsen förutsätter man, att en avveckling sker av sågverksrörelsen och att arbetskraften överföres till andra verksamhetsområden. I detta erbjudande från Holmsunds Aktiebolag möter man ett mera rationellt försök att upptaga hela problemet till behandling med hänsynstagande till de olika omständigheter, som för närvarande konstituera det krisförhållande, som faktiskt råder inom den norrländska trävaruindustrien. Man kan säga, att Holmsunds-erbjudandet i motsats till Mo och Domsjö-erbjudandet innebär förslag till en konstruktiv lösning av frågan. Man vill ej skjuta över ansvaret på staten, utan bolaget erbjuder sig att självt sörja för de anställda och att genom tillskapandet av nya industrier bereda utkomst åt den arbetskraft, som skulle bli utan sysselsättning vid ett nedläggande av driften vid Sandvikssågen.

Av statsrådets svar framgår, att regeringen är intresserad av erbjudandet från Mo och Domsjö men ännu ej tagit slutgiltig ställning till detta. Det framgår också av svaret, att hittills inga som helst förhandlingar ha förts med Holmsunds Aktiebolag. Jag tillåter mig att uttala min förvåning över att så ej har blivit fallet. Jag förstår, att regeringen har ställts i en svår, kanske även obehaglig situation genom erbjudandet från Mo och Domsjö. Det är säkerligen icke utan mycken tvekan regeringen inlåtit sig på förhandlingar. Men det är klart, att just därför att spörsmålet är så invecklat måste alla utvägar att lösa frågan prövas — även den utväg, som angives i Holmsunds Aktiebolags skrivelse. Jag hoppas därför, att detta erbjudande vid den fortsatta behandlingen av frågan skall tagas under övervägande. Det förefaller mig också egendomligt och överraskande, att Kungl. Maj:t har ansett sig kunna trots domänstyrelsens utlåtande uppdraga åt domänstyrelsen att inleda förhandlingar i anledning av erbjudandet. Domänstyrelsen har ju för sin del avstyrkt ett antagande av Mo och Domsjö-erbjudandet.

Härefter skall jag be att med några ord få beröra problemets innebörd. Jag tror, att man lättast kommer fram till problemets kärna, om jag citerar ett uttalande i den skrivelse, som avgivits av Härnösandsdistriktets och Sundsvalls trävaruexportföreningar. Det heter där: »Skulle staten godtaga det gjorda erbjudandet och sålunda låta vid Sandvik försåga c:a 16,000 stds, innebär detta, att c:a 700,000 st. sågtimmer årligen undandragas den öppna marknaden. Den förändring i de allmänna förutsättningarna för rundvirkeshandeln, som blir en följd härav, kommer att ha återverkningar inom hela den enskilda norrländska sågverksindustrien fr. o. m. Sundsvall och norrut. Man måste nämligen utgå ifrån att det icke går att fylla den uppkomna bristen genom ökade uttag i skogarna vare sig i Västerbotten eller Norrbotten, vilka äro de enda län, som hittills haft bibehållna förråd av gammal grov skog. Härom torde all sakkunskap vara enig. Det problem, som upp-rullas genom Mo- och Domsjökoncernens ifrågavarande erbjudande, angår sålunda i högst grad hela den norrländska sågverksindustrien och dess framtid. Det är mot denna bakgrund med allt vad den inrymmer av ekonomiska och framför allt sociala spörsmål, som det allmänna måste träffa sitt avgörande — icke enbart rent affärsmässiga synpunkter få här taga överhan-

Svar å interpellation. (Forts.)

den. Den norrländska efter kusten belägna sågverksindustrien — inklusive den statliga — som arbetar på export, kan f. n. icke utnyttja sin kapacitet mera än till c:a 50 %. Ett påtagligt starkt behov av koncentration förefinnes sålunda alltså, trots det stora antal sågverk, som nedlagts sedan fredskrisen 1921.»

Vilken återverkan skulle då ett förstatligande av Sandvik få för den övriga sågverksindustrien, som till stor del byggts upp med tanke på timmertillgången i statens skogar? Det skulle vara intressant att få höra herr statsrådets mening om detta. Blir det möjligt att upprätthålla sågverksdriften i samma omfattning som tidigare, och har regeringen gjort några undersökningar i det avseendet? Är det regeringen bekant, vad västernorrlandsutredningen, som ju har till uppgift att söka finna utvägar för avhjälpandet av den nuvarande arbetslösheten i Västernorrlands län, har för uppfattning i den föreliggande frågan? Det skulle vara utomordentligt värdefullt att få veta, vad denna utredning kommit till för resultat, och hur den ställer sig till det föreliggande förslaget att utvidga den statliga sågverksdriften i det nordligaste Sverige. I domänstyrelsens yttrande, som jag nyss hänсыftade på, återfinner man bl. a. följande uttalande: »Det hade varit förmånligt, om här föreliggande frågor kunnat övervägas i ett större sammanhang, bland annat tillsammans med frågan om virkesförsörjningen för Norrbottens, Västerbottens och Västernorrlands län, i synnerhet som där förekomma svåra, med dess betydande träförädlade exportindustri förenade arbetslöshetsproblem. För ett sådant bedömande saknas dock för närvarande enbart ur virkesförsörjningssynpunkt erforderligt siffermaterial. Sedan riksskogstaxeringens uppgifter under år 1939 bliva tillgängliga för den under år 1938 utförda försökstaxeringen i Västernorrlands län och en liknande, av riksskogstaxeringsnämnden planerad inventering blivit utförd för Jämtland och av Härjedalen Ljungans flodområde sommaren 1939 och sedan såväl staten som skogsvårdsstyrelsen för Norrbottens län hunnit insamla ytterligare siffermaterial för sistnämnda län, torde under år 1940 finnas väsentligt ökade möjligheter till ett sådant bedömande.»

Jag har citerat detta för att därmed ytterligare understryka, hur komplicerat detta problem är och hur man för närvarande på alla håll söker efter utvägar att lindra dessa den norrländska trävaruindustriens svårigheter. Nu är det många skogs- och industrimän som anse, att det varit angelägnare att låta riksskogstaxeringen först övergå de två nordligaste länen, där det alltså finns ett visst förråd av gammal grov skog, i stället för att 1938 börja med Västernorrlands län och innevarande år fortsätta med Jämtland och av Härjedalen Ljungans flodområde. Även utan en taxering vet man nämligen, att tillgången på sågtimmer i dessa senare områden är mycket ringa. I fråga om Norrbottens län vet man däremot alls ingenting och i fråga om Västerbottens län endast ofullständigt, hur det är ställt med sågtimmertillgången. En försökstaxering i år vore därför på sin plats i fråga om dessa områden. När frågan om Sandvik nästa år möjligen kommer på riksdagens bord, skulle man då kunna ha tillgång till preliminära resultat, varigenom riksdagen skulle få en bredare bas för sitt bedömande av denna fråga. Jag ber att till herr statsrådet få framföra denna tanke till beaktande.

Vad kan det allmänna tänkas vinna på att mottaga Sandviksgåvan? Någon affärsmässig kalkyl har ej framlagts, men en sådan förutsätter jag att riksdagen i sinom tid skall erhålla av regeringen, därest proposition i ämnet kommer att avlämnas. Då ännu ingen sådan kalkyl föreligger, kan man ej bedöma affärsmässigheten av projektet. Men det kan vara värt att observera,

Svar å interpellation. (Forts.)

att domänstyrelsen planerar moderniseringar, för den händelse staten kommer att övertaga Sandvik, som skulle draga en kostnad av åtminstone $\frac{3}{4}$ miljon. Däremot ligger den sociala sidan av saken ganska klar redan nu. Att arbetarstammen i Sandvik måste väsentligt minskas under alla förhållanden — även om företaget kommer att drivas i statens regi — är uppenbart. Att döma av vissa uppgifter i domänstyrelsens yttrande räknar man där med att en arbetsstyrka på 127 man skall bliva övertalig genom rationalisering. Vad tänker då regeringen göra med denna arbetsstyrka? Det är en fråga, som man redan nu har anledning att ställa. Jag erinrar åter om vad jag inledningsvis anförde, att Holmsundsbolagets erbjudande direkt tager sikte på att giva den bortrationaliserade arbetsstyrkan arbete inom nyskapade industrier. Någon sådan plan har ej försports från domänstyrelsens sida, och jag föreställer mig, att det kan bli mycket svårt för domänstyrelsen såsom företagare att på samma sätt som ett enskilt företag åtaga sig en liknande förpliktelse.

Ja, herr talman, det vore åtskilligt mera att säga i denna sak, men tiden är knapp, och jag vet, att kammarledamöterna önska snarast möjligt få övergå till den ordinarie föredragningslistan. Jag skall därför inskränka mig till att med några ord sammanfatta, hur jag uppfattat regeringens ställning i fråga om detta problem. Jag erinrar då först om — det framgår av vad jag sagt — att det problem, som här upprullas, är av oerhört stor räckvidd för hela den norrländska trävaruindustrien och återverkar mer eller mindre direkt på hela vårt lands näringsliv. Därför måste man förutsätta, när frågan nu förts fram på detta sätt — jag måste säga: på ett beklagligt sätt — att den då ägnas en ingående prövning och att man ej blott stannar vid den detalj, som nu är aktuell, utan går till botten med hela problemet. Jag vågar förutsätta, att regeringen därvid ej släpper ur sikte de synpunkter, som innefattas i de av mig citerade yttrandena.

Jag tolkar statsrådets svar på min interpellation på det sättet, att regeringen står helt och hållet obunden och att den tager slutlig ståndpunkt till Mo och Domsjö-erbjudandet först sedan en grundlig utredning verkställts, och att därvid jämväl möjligheterna att lösa de sociala problem, som upprullats i Sandvik, bli undersökta. Jag vore tacksam, om statsrådet ville bekräfta, att jag rätt uppfattat meningen i hans interpellationssvar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Att svaret på interpellationen var kort, berodde på att jag räknade med att alla hade klart för sig innebörden i erbjudandet. Det har ju redan tidigare varit föremål för mycken diskussion.

Vad beträffar herr Andersons yttrande om att skogsmännen skulle ha ansett, att man bort börja riksskogstaxeringen i de båda nordligaste länen, vill jag säga, att jag beklagar, att dessa skogsmän ej tänkt på det vid tidpunkten för beslutet om denna taxering. Jag beklagar skogsmännens efterklokhet så mycket mer som flertalet av dem avstyrkte riksskogstaxeringen, då de fingo tillfälle yttra sig om förslaget därom. Kungl. Maj:t framlade nämligen mot mångas avstyrkande en proposition om riksskogstaxering, emedan Kungl. Maj:t förmenade, att det vore önskvärt att på ett tidigare stadium än en del skogsmän förutsatte få besked om skogsbeståndet i framför allt de nordligaste delarna av landet.

I fråga om den affärsmässiga kalkyl, som herr Anderson efterlyste, kan jag säga, att det av mitt svar ganska tydligt framgår, att jag har uppdragit åt domänstyrelsen att föra förhandlingar med Mo och Domsjö Aktiebolag. Det sker med utgångspunkt från affärsmässiga synpunkter. De so-

Svar å interpellation. (Forts.)

ciala synpunkter, som därjämte böra beaktas, blir det givetvis Kungl. Maj:ts sak att bedöma.

Herr Anderson ville göra gällande, att Holmsunds Aktiebolag erbjudit sig att självt sörja för den övertaliga arbetsstyrkan. Det är emellertid en sanning med mycket stor modifikation. Holmsundsbolagets erbjudande innebär, att bolaget förbinder sig att taga hand om 125 av de nära 270 i Sandvik anställda — för närvarande har, tror jag, siffran reducerats till 264. Bolaget vill avveckla sågverksdriften under loppet av fem år. Under denna tid skulle bolaget årligen erhålla 250,000 stycken sågtimmer från statens skogar. Efter de fem åren vill bolaget överföra 50 å 60 man till andra industrier, som skulle startas på platsen av bolaget. I fråga om den övriga delen av de 125 arbetarna säger bolaget: »Då hela den övertagna personalen, såvitt vi för närvarande kunna bedöma, näppeligen kan finna sysselsättning vid de planerade nya industrierna, förbinda vi oss att genom hjälpåtgärder av olika slag, innefattande jämväl ekonomiskt stöd, söka skapa nya utkomstmöjligheter för den eventuellt övertaliga personalen. Vi åsyfta hjälp till självhjälp.» Bolaget säger i sin skrivelse ifrån, att förbindelsen, som endast omfattar 125 man, ej gäller de personer, som genast bli övertaliga. Bolagets erbjudande innebär således inte ens övertagande av halva arbetsstyrkan men säger uttryckligen ifrån, att de äro beredda att föra förhandlingar med Mo—Domsjö angående hur man skall förfara med dem, som ej omfattas av överenskommelsen. Jag kan nämna, att Mo och Domsjö ser på detta spörsmål om de sociala förhållandena på ett något annat sätt än Holmsundsbolaget.

Det är riktigt, att domänstyrelsen avstyrkt erbjudandet. Styrelsen säger: »De skäl, som enligt domänstyrelsens mening tala för erbjudandet vore: — — — Erbjudandet kan med hänsyn till verkets belägenhet och beskaffenhet anses förmånligt. — — — Tillgången på timmer från statsskogarna från flodområdet räcker väl för sågverkets drivande i nuvarande produktion (16,000 standards).» Domänstyrelsen räknar nämligen med att sågverket vid rationell drift skall kunna sysselsätta åtminstone 175 man. Vidare yttrar domänstyrelsen: »Om sågverksdriften nedlägges, skulle det kunna befaras, att efterfrågan och prisbildningen på statens virke icke bleve tillfredsställande.» Mot ett antagande av anbudet anför emellertid styrelsen: »Ett fortsatt drivande av Sandviks ångsåg skulle efter hand medföra, att all disposition av sågtimmer från flodområdet till andra förädlingsorter längre söderut måste upphöra, då ökning av avverkningarna icke vore tillrådlig. En strävan att söka tillgodose dessas timmerbehov från nordligare områden än hittills skulle då inträda, vilket skulle skärpa motsättningen mot de lokalt framförda önskemålen inom de två övre norrländska länen om virkesförädling i det län, den floddal eller annat begränsat område, där virket produceras.» Styrelsen konstaterar vidare, att pensionsskyldigheten medför en kostnad, som beräknas till ett kapitalvärde av 650,000 kronor. För att nå full effektivitet i produktionen vid sågen synes, enligt styrelsen, fortsatta förhållandevis kapitalkrävande förbättringar bli erforderliga. Som ytterligare skäl för att avstyrkande framhåller styrelsen slutligen: »All statlig sågverksrörelse måste enligt gällande författningar vidkännas kostnad för arbetarpensionering.» Enligt styrelsens beräkningar utgör denna ökade kostnad 10.94 kronor per standard, medan de åtaganden, som gjorts av Mo och Domsjö, endast medför en kostnad av 7.38 kronor per standard. Det är en sak, som riksdagen får taga ståndpunkt till, när frågan, huruvida statens sågverksrörelse skall drivas av domänstyrelsen eller eventuellt av ett särskilt bolag, blir utredd. Slutligen kommer domänstyrelsen fram till ett avstyrkande. Emeller-

Svar å interpellation. (Forts.)

tid har försäljningschefen i domänstyrelsen Norlin haft en annan mening. Han säger, att domänstyrelsens avstyrkande torde hava motiverats huvudsakligen därav, att domänverkets uppgift i främsta rummet är *skogsvårdande*, samt faran för sågtimmerbrist i de närmast sydliga Norrlandslänen och därav befarat större uttag av statsskogarna. Försäljningschefens mening grundar sig på att domänstyrelsen är ett *affärsdrivande verk* och därför har att taga hänsyn till verksamhetens ekonomiska avkastning. Som ytterligare skäl anför han, att för skogsbruket liksom för sågverksindustrien är i längden förmånligast, att sågverksrörelsen koncentreras till sådana anläggningar som genom sin geografiska belägenhet och rationella utbyggnad och drift äro ägnade lämna bästa ekonomiska avkastning. Jag tycker, att försäljningschefen har en mycket stark ståndpunkt. Han säger ju, att detta sågverk är väl beläget, så att timmer inte behöver flottas något längre avstånd, och följaktligen måste det ur ekonomisk synpunkt vara förmånligt. Dessa ekonomiska synpunkter får domänstyrelsen ytterligare utreda, när den kommer med sitt förslag. Vidare framhåller försäljningschefen följande: Sandviks ångsåg med sitt läge vid Umeälvens utflöde med minsta möjliga transportkostnader från flottledens skiljeställe, goda hamnförhållanden, rationella planläggning och utrustning uppfyller nämnda anspråk framför övriga sågverk. Under de närmaste 10 åren beräknade årliga timmertillsläppningen vid Umeälv, 47,000 standards, förslår ej endast till Sandviks ångsåg och intilliggande Holmsunds sågverk, utan medger därjämte att ett relativt stort timmeröverskott tillföres söderut belägna sågverk. Det bör vara i statens som skogsägare liksom i den enskilde skogsägarens intresse att driften uppehålls vid så välbelägna och välrustade verk. Det är icke i statens och den enskilde skogsägarens intresse att avsättningen av timmer — om Sandvik nedlägges — i stort sett blir beroende av ett enda lokalt företag jämte med detsamma mer eller mindre samarbetande sydligare belägna verk (Holmsunds sågverk, Cellulosakoncernen).

Det är inte med virkesförsäljarnas intressen förenligt, att det blir endast en köpare, menar han. Han ser då virkesavsättningsproblemen ur statens synpunkt som skogsägare, och därvidlag kan man säga, att man bör kombinera statens intresse som skogsägare med de enskilda skogsägarnas intressen. I den uppfattningen ligger enligt mitt sätt att se ganska mycket. Därtill komma de sociala synpunkterna, vilka enligt mitt förmenande inte äro tillfredsställande tillgodosedda i Holmsundsbolagets erbjudande. Det är alldeles självklart, att den ekonomiska kalkylen skall göras utförlig, så att statsmakterna kunna få se de skäl, som tala för ett övertagande av företaget, ifall detta efter de slutförda förhandlingarna skulle bli regeringens beslut. Att frågan inte blivit avgjord utan skall föreläggas riksdagen framgår också av svaret. Det har regeringen ansett vara nödvändigt. Det har förekommit övertagande av vissa anläggningar utan riksdagens medverkan, men i detta fall har regeringen förmenat, att riksdagens prövning är erforderlig. Detta innebär naturligtvis samtidigt, att överläggningarna få föras på det sättet, att om proposition i frågan kommer att föreläggas nästa års riksdag, den får god tid att förhandla och fatta beslut, innan överlåtelseiden inträffar. Överlåtelsen kan alltså inte ske vid årsskiftet utan vid senare tidpunkt. Det gäller alltså att undersöka, om det överlåtande bolaget går med på det.

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag tror mig ha anledning misstänka, att herr Andersons i Norrköping intresse för Sandviksproblemet åtminstone till någon liten del har sin förklaring i det förhållandet att Norrköpings exporthyveleri är en av de största köparna av de grövre timmerdimensionerna i Västerbotten och Norrbotten. Naturligtvis har herf Anderson sam-

Svar å interpellation. (Forts.)

ma rätt att slå vakt om ett industriföretag i Norrköping som vi västerbottningar ha att kämpa för att driften skall upprätthållas vid de västerbottniska sågverken, men jag tror mig våga det påståendet, att de bästa skälen kunna västerbottningarna åberopa.

Det är ett allmänt känt förhållande, att sågverksindustrien i vårt land är överdimensionerad såväl med hänsyn till avsättningsmöjligheterna på sågat virke som med hänsyn till skogstillgångarna. En reducering av denna industri är därför nödvändig, och den har också genomförts under senare tid. I Västerbotten ha sålunda fyra sågverk blivit nedlagda, nämligen Furuögrund och Brännfors i Byske socken, Sävenäs i Skellefteå socken och Robertsfors i Bygdeå socken. Någon ytterligare begränsning av den västerbottniska sågverksindustrien är för närvarande och för en avsevärd tid framåt inte betingad av bristen på sågtimmer.

Jag vill nämna, att jämsides med att de västerbottniska sågverken försörjts med råvara har under femårsperioden 1934—1938 från Västerbotten utfraktats genomsnittligt 11,300,000 kubikfot sågtimmer. Den importerade kvantiteten har uppgått till i genomsnitt 1,800,000 kubikfot. Följaktligen har det utfraktats 9½ miljoner kubikfot sågtimmer mer än som importerats. Även under åtskilliga år framåt icke blott förslår timmertillgången i Västerbotten till att försörja Västerbottensverken, utan den medger även utfraktning av timmer till andra län.

Det är då inte underligt, att man i Västerbotten känner både förvåning och beklämning, när det göres gällande, att Sandviks sågverk måste nedläggas på grund av timmerbrist. Det är ett påstående, som motsäges av den statistik, som föreligger efter vederbörlig uppskattning av länets skogstillgångar. Det är möjligt, att den nuvarande ägaren till Sandviks sågverk räknar med svårighet att skaffa timmer i den öppna marknaden till detta verk i konkurrens med övriga köpare, men det beror för närvarande inte på bristande virkestillgång, utan det beror därpå, att Mo och Domsjö Aktiebolag inte vill i fri konkurrens med övriga köpare betala de högsta priserna.

Sandvik är den äldsta industriplatsen vid Umeälven. Där bor en arbetarstam, som till största delen är född på denna plats. Många arbetare finnas, vilkas föräldrar och farföräldrar äro födda där. Sandvik är ett modernt och väl underhållet sågverk. Det förhåller sig inte så, som det sagts på något håll i pressen, att Sandvik bör nedläggas, därför att detta sågverk är en dålig affär. Det är eller kan bli en lika god affär som varje annat sågverk i Västerbotten eller Norrland. Ett nedläggande av Sandvik skulle betyda en katastrof för befolkningen i Sandvik och för hela Holmsunds kommun. Att ödelägga denna industri utan att skapa en ersättningsindustri är en skadegörelse utan något som helst faktiskt nödtvång. Det föreligger enligt kunniga industrimäns åsikt icke något nödtvång för Mo och Domsjö Aktiebolag. Skulle bolaget emellertid vidhålla sitt beslut att nedlägga driften, tala alla objektiva skäl för ett statsingripande för att trygga den fortsatta driften vid detta sågverk. Kronan är en mycket stor skogsägare utefter Ume- och Vindelälvarna och kan förse Sandvikssågen med behörlig råvara. För övriga sågverk räcka de enskilda skogstillgångarna i länet. Sannolikt kan kronan sälja en del timmer även till enskilda sågverk, icke blott i Västerbotten utan även i andra län. För befolkningen i Sandvik och för västerbottningarna i allmänhet är det dock inte någon livsfråga, att staten övertager Sandviks sågverk. Huvudsaken är, att driften vid Sandvik upprätthålles.

Vad Holmsunds Aktiebolags erbjudande beträffar vill jag i detta sammanhang endast säga, att regeringen väl knappast har kunnat upptaga förhandlingar med Holmsunds Aktiebolag om dess övertagande av Sandvik, eftersom

Svar å interpellation. (Forts.)

Sandvik äges av Mo och Domsjö Aktiebolag och detta bolag har gjort sitt erbjudande till staten. Det riktiga hade väl varit, att Holmsunds Aktiebolag hade gjort sitt erbjudande om övertagande icke till regeringen utan till Mo och Domsjö Aktiebolag.

Det är västerbottningarnas förhoppning, att regeringen, när den nu fått frågan om hand, skall kunna finna en lösning, som utan större förfång för andra legitima intressen tryggar försörjningsmöjligheterna åt den idoga och inom sitt fack högt kvalificerade arbetarbefolkningen i Sandvik. Jag är för min del övertygad om att en sådan lösning är möjlig, endast den goda viljan finnes på alla håll.

I detta anförande instämde herrar *Sandberg, Jacobson, Johansson* i Norrfors, *Viklund, Hagberg* i Luleå och *Nilsson* i Norrlångträsk.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Herr Lindberg insinuerade, att jag skulle ha väckt denna interpellation för att tjäna något intresse, som han förmodade sammanföll med Norrköpings exporthyveri. Jag vet ju, att det är ett mycket omtyckt sätt att misstänkliggöra en person genom att insinuera, att han har några sådana motiv. Jag kan emellertid, till den verkan det hava kan, försäkra herr Lindberg och kammarens ledamöter, att jag har inte det ringaste intresse för Norrköpings exporthyveri i detta sammanhang. Jag ser denna fråga, som jag antydde i kammaren en natt för några veckor sedan, då vi plötsligt fingo upp de norrländska problemen, såsom en samhällsangelägenhet av betydande mått, och jag är övertygad om, att den dag inte är långt avlägsen, då den svenska riksdagen verkligen får på allvar brottas med dessa norrländska industri- och folkförsörjningsproblem, som inte äro bara dessa traktens problem utan hela landets. Det är därför jag har intresse för dem, ty jag känner, att det är nödvändigt, att vi, medan vi ännu ha andrum och tid, taga itu med dessa problem och inte låta dem ramla över oss hur som helst, så att vi i framtiden ställas i sådana situationer som den, vari vi nu blivit ställda genom detta erbjudande från Mo och Domsjö aktiebolag.

Herr Lindberg yttrade, att Sandvik är eller kan bli en lika bra affär som varje annat industriföretag i Norrland. Då tillåter jag mig fråga, varför Mo och Domsjö aktiebolag envisas med att vilja utan ersättning överlåta denna goda affär på staten, om det verkligen förhåller sig så, att det finns förutsättningar för att här uppehålla en sågverksdrift och göra denna räntabel. Varför skulle då bolaget vilja bli av med företaget? Vad finns det för anledning att hoppas, att vad som inte lyckats ett stort, välskött och kapitalstarkt företag som Mo och Domsjö aktiebolag skall lyckas bättre för dem, som å statens vägnar skola sköta detta företag? Ser man rent affärsmässigt på saken, ligger i själva Mo och Domsjö aktiebolags erbjudande en ganska stark indikation för att det inte går att affärsmässigt driva detta verk. Det sammanhänger därmed, att förhållandena i Norrland ha i så hög grad förändrats, att det inte är möjligt att ens uppehålla det reducerade antal sågverk, som nu finns. Det måste bli ytterligare koncentrerings- och rationaliseringar, och jag tror, att det lyckligaste vore, om man kunde få den enskilda industrien och den enskilda företagsamheten att sköta denna sak, med beaktande givetvis av de stora sociala intressen, som det här gäller.

Jag har för min del läst Holmsundsbolagets erbjudande på det sättet, att man verkligen är på det klara med att förutsättningen för att staten skall reflektera på erbjudandet är, att bolaget även tager hand om arbetsstyrkan. Herr statsrådet citerade en hel del av Holmsundsbolagets skrivelse, men han läste den inte till slut. Han började med att säga, att bolagets förbindelser omfatta de 125 man, som i första hand avses, men fortsättningen lyder: »Vad

Svar å interpellation. (Forts.)

resterande personal beträffar äro vi villiga att med nuvarande ägare till verket upptaga en diskussion om lämpliga åtgärder för mildrande av de verkningar ett nedläggande av sågverket kommer att medföra.» Hela framställningen från Holmsunds aktiebolag går ut på att man måste se detta som ett problem för hela den norrländska industrien. Man måste se det som ett led i den rationalisering, som är nödvändig, och Holmsundsbolagets erbjudande innebär, som redan sagts, ett försök att finna nya utvägar. Man är på det klara med att, som läget är nu, kan inte det norrländska näringslivet baseras på ett så ensi- att finna en annan lösning än den av Mo och Domsjö aktiebolag föreslagna het, en sådan som inte är så starkt konjunkturbetonad som den nu på skogs- produkter baserade storindustrien i Norrland. Det är erbjudandet att medver- ka till att skapa ny företagsamhet och nya industrier, som jag velat framhål- la som det nya och konstruktiva i erbjudandet från Holmsunds aktiebolag.

Herr Lindberg uttalade sin förvåning över att detta erbjudande icke ställts till Mo och Domsjö aktiebolag utan till staten. Förklaringen är, att frågan ligger för närvarande under statens prövning, och om staten skulle antaga detta erbjudande, ställes ju Holmsundsbolaget alldeles utanför. När nu saken kommit i det läget, att den ligger under statens prövning, måste varje försök att finna en annan lösning än den av Mo och Domsjö aktiebolag föreslagna, hänskjutas till statens prövning. Jag skall beträffande herr statsrådets ytt- rande taga fasta på vad jag fortfarande anser vara det väsentliga i hans svar — och han bestred ju inte, att jag tolkat det rätt — att något avgörande ännu inte träffats, och att han var beredd att pröva alla möjligheter att lösa denna fråga. Det kan ju tänkas, att ytterligare uppslag kunna komma under den fortsatta behandlingen av detta ärende, och dessa böra då också tagas under omsorgsfull prövning.

Jag skall bara taga upp en enda detalj till. Jag skall inte trötta kamma- ren länge, men jag måste framhålla ett par synpunkter på virkesförsäljningen. Det framgår av en framställning från Törefors aktiebolag i Norrbottens län om leverans av timmer från statens skogar i länet, att även staten har att brot- tas med svårigheter i fråga om virkesförsäljningen till sina fyra sågverk i Norrbotten. Det framhålles som motiv för avslag på denna framställning, att domänstyrelsen på grund av timmerbrist inte kunnat utnyttja sina sågverk i Norrbotten till deras fulla kapacitet, nämligen 72,000 standars per år, utan endast kommit upp till 35,000 standars. Under sådana förhållanden måste det framstå såsom egendomligt, att staten är beredd att lägga sig till med ännu ett sågverk i övre Norrland. Vore det icke naturligare, att staten i stället sökte i möjligaste mån utnyttja sina nuvarande anläggningar i Norrbotten, som under de senaste sju, åtta åren slukat många miljoner i nyinvesteringar. Det före- faller mig vara all anledning att efterlysa en generalplan för statens förädlings- verksamhet inom trävaruindustrien, och jag hoppas, att en dylik kommer till stånd under den fortsatta prövningen av detta ärende.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Jag är mycket glad över det intresse för de norrländska industriproblemen, som herr Anderson i Norrköping visat, men jag skulle vara mycket gladare om jag visste, att detta intresse även fö- refunnes, när man kommer till de konkreta fallen.

Jag har närmast begärt ordet för att rätta en missuppfattning, som herr Anderson i Norrköping gjort sig skyldig till. Han synes anse, att Mo och Domsjö aktiebolag avser att nedlägga Sandviks sågverk, emedan verket skulle vara en dålig affär. Mo och Domsjö nedlägger sågverket därför att det blir en bättre affär att koncentrera Mo och Domsjö aktiebolags sågverksdrift till ett mindre antal sågverk. Sandviks sågverk kan vara ett lika gott ekonomiskt

Svar å interpellation. (Forts.)
företag som Holmsunds sågverk på samma plats. Jag tror, att alla som känna till saken, äro villiga att vitsorda detta.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 3.

Föredrogs och överlämnades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 315, angående återkallande av propositionen nr 165, angående godkännande av ett i London den 21 december 1938 undertecknat avtal mellan Danmark, Finland, Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland, Norge samt Sverige angående begränsning av flottrustningar och utväxling av upplysningar om byggnad av krigsfartyg.

Ang. återkallande av propositionen. Härefter föredrogs Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 316, angående återkallande av propositionen nr 282, angående överenskommelse om skyddet av Ålandsöarnas neutralitet.

Därvid anförde:

Herr **Flyg**: Herr talman! Under föreliggande punkt på kammarens föredragningslista ha vi att konstatera regeringens ofrivilliga bekräftelse på hur illa och hur oförsvarligt det finska förslaget om Ålandsöarnas befestande handlagts av vår regering eller rättare sagt av utrikesministern och hans närmaste medarbetare. I sitt yttrande i konseljen talar utrikesministern om olika omständigheter, vilka vållat en opåräknad förskjutning i ärendet. Jag anser, herr talman, att dessa ord icke böra få gå till riksdagens handlingar utan det gemäle, vartill de berättiga.

Vilka omständigheter kan det vara som utrikesministern åsyftar? Jag kan för mitt vidkommande icke förstå annat än att det måste vara den ryska regeringens invändningar mot befestningsplanen, framförda just då frågan på finskt-svenskt initiativ bragtes till behandling inför Nationernas förbunds forum, vilka invändningar resulterade i *att rådmötet icke fattade beslut i sakfrågan*. Kunnna, herr talman, dessa ryska invändningar betecknas såsom opåräknade? Kan man vara förvånad över deras framförande? För mitt vidkommande vill jag säga, att det synes mig, att endast den som vid handläggandet av utrikespolitiska angelägenheter antingen saknar förmåga eller vilja att bedöma problemen realpolitiskt kan anse de ryska ståndpunkterna opåräknade och överraskande. Endast under förutsättning, herr talman, att svenska och finska regeringarna tidigare erhållit ett officiellt överlämnat ryskt godkännande av befestningsplanen, skulle man i dag kunna vara förvånad över de i samband med rådmötet gjorda ryska invändningarna. Vad som däremot, herr talman, synes mig vara förvånande, det är att svenska regeringen kunde medverka till att frågan om ändring av nu gällande Ålandskonvention ställdes inför Nationernas förbunds rådmöte innan den ryska stormaktens godkännande erhållits.

Ett dylikt handlande betecknar jag utan tvekan som en blamage, varigenom Sveriges prestige utåt världen allvarligt skadats. Jag är övertygad om att för flertalet av riksdagens ledamöter har förutsättningen för deras anslutning till befestningsplanen ej blott varit, att den erhöi samtliga signatärmaktens godkännande och ett därav följande godkännande beslut av Nationernas förbund, utan framför allt att planen accepterades av båda stormakterna vid Östersjön. Nu är det uppenbart, att vår regering varit med om frågans framläggande i Genève utan att denna elementära förutsättning existerade. Finska regeringen

Ang. återkallande av propositionen. (Forts.)

lät i sista stund avhämta det tyska godkännandet och fick så det italienska godkännandet på köpet, men till Moskva reste intet statsråd. Att, herr talman, vår utrikesledning medverkat i dylikt utan att naturliga konsekvenser följa därav, synes mig vara ett beklagligt bevis på till vilket allvarligt stadium svensk parlamentarisk demokrati hunnit. Den förmår icke längre reagera.

Utrikesministern säger vidare i sitt yttrande i konseljen: »Ärendets vikt kräver ett snabbt avgörande.» Detta yttrande synes mig tyda på allvarligt bristande förståelse för vad som skett, och ändå är det ej, herr talman, svårt att förstå vad ryska regeringen menar med sina invändningar.

I interpellationsdebatten i denna kammare den 22 mars hemställde utrikesministern, att vi måtte besinna, att Åland ligger där det ligger. Jag replikerade vid detta tillfälle, att enligt min mening fanns det mera fog i att erinra sig, att Åland ligger där det låg 1921 och tidigare. Den ryska regeringens invändningar, herr talman, vilka föranlett här föreliggande skrivelse, ha bekräftat min repliks reella berättigande. Det nya Ryssland ger besked om att det betraktar gamla Tsarrysslands gränser som sin intressesfär. Ståndpunkten är fullt begriplig med tanke på det existerande storpolitiska läget och på alliansförhandlingarna mellan regeringarna i Moskva och London. Den ryske diktatorn har givit det beskedet, att om Ålandsöarna skola befastas, skall det ske i samförstånd och samarbete mellan Helsingfors och Moskva. Befästningarna skola enligt ryska regeringens mening vara en detalj i den under debatt varande nya trippelententens allmänna krigsstrategiska plan. Detta är, herr talman, en realistisk bild av de ryska invändningarnas mening, de invändningar som förorsakat dagens situation här i Sverige.

Vad kan då vår utrikesminister mena med sin sats: »Ärendets vikt kräver ett snabbt avgörande» — ett så snabbt avgörande t. o. m., att utrikesministern säger sig ha övervägt huruvida icke riksdagen borde hållas formellt samlad för att om någon vecka besluta i frågan. Ha vi icke, herr talman, lekt nog med ord i denna angelägenhet? Kan vår utrikesminister mena, att den ryske diktatorn hux flux skall ändra mening och deklarerera, att orsakerna till de gjorda invändningarna eliminerats eller — och detta synes mig vara det allra allvarligaste — skall den av mig uppmärksammade satsen så förstås, att svenska regeringen likt den finska ämnar föreslå riksdagen att godkänna befästningsplanen även under förutsättning att förhandlingarna med regeringen i Moskva icke leda till avsett resultat?

Av vissa pressuttalanden kan man draga slutsatsen och konstatera, att det på vissa håll finns en stämning för att Sverige skall handla på ett dylikt sätt. Jag uttalar emellertid inför kammarens forum den bestämda förhoppningen, att regeringen icke hyser en sådan mening, eller att denna mening ens är representerad inom regeringen. Jag uttalar förvissningen om att den svenska riksdagens flertal aldrig skall godkänna Ålands befestande mot den ena eller den andra av de två Östersjömakternas vilja och invändningar. Att Finland kan ha för avsikt att så handla, kan jag förstå, då det står i given konsekvens med hela den finska uppläggningsplanen, men för Sveriges vidkommande är det otänkbart. Det skulle helt likvidera den neutrala position, vårt land intager och skall intaga, deklarerad av både regering och riksdag.

I interpellationsdebatten den 22 mars yttrade jag: »Befästningsplanen innebär, att Finland i fredstid och någon stormakt i krigstid får väpnad makt på Åland och över dess svenska folk och detta genom svensk medverkan.» Redan innan planen gått igenom de beslutande instansernas forum och redan innan den erhållit Nationernas förbunds och svenska riksdagens godkännande bekräftas riktigheten av den här återgivna satsen. Detta ger mig, herr talman, anled-

Ang. återkallande av propositionen. (Forts.)
ning att i dag uttala den förhoppningen, att det är sista gången Sveriges riksdag har att yttra sig om Ålandsfrågan av år 1938 och 1939. Genom de ryska invändningarna har Sveriges folk fått möjlighet att se frågans storpolitiska dimensioner och karaktär, vilket tidigare förhindrats genom dimbildningen från den breda front, som försvarat projektet, och Sveriges riksdag har undgått att medverka till uppsättandet av kanoner, vilka i en krigets morgondag under en stormakts kommando skulle varit riktade mot vårt eget land, vilkas existens enbart skulle betytt, att Sverige engagerats i förvecklingar, där Sveriges folk har inga som helst intressen att bevaka.

Vår utrikeslednings indirekta förtjänst, herr talman, är, att den genom sitt engagemang i Ålandsfrågan ofrivilligt bidragit till att vi fått denna — tyvärr för många nödvändiga — lektion i tidens brutala verklighet. Någon direkt och positiv förtjänst för vår utrikeslednings handhavande av denna angelägenhet kan jag däremot icke konstatera. Sveriges utrikespolitiska prestige har skadats. Förhållandet till grannlandet Finland har nått till irritationens gräns, och vårt land var nära att förlora sin rätt att kalla sig neutralt. Det beror på vad som nu skall göras och hur detta göres, om dessa skador skola kunna repareras och för framtiden undvikas.

På grund av vad som skett, varpå regeringens föreliggande skrivelse är en talande bekräftelse, och på grund av den situation, som föreligger, är det naturligt, att jag för mitt vidkommande är mycket tveksam om huruvida förut-sättningarna och kompetensen förefinnas hos den eller dem, på vilka det ankommer att verkställa föreliggande angelägenhets *avveckling*. Det vore naturligt, herr talman, att riksdagen här ingrepe korrigerande. Jag vet emellertid, att det under nuvarande förhållanden är hopplöst att förutsätta något dylikt. Under normala demokratiska förhållanden, herr talman, borde annars riksdagen i dag ha kunnat konstatera, att en rekonstruktion av regeringen hade ägt rum.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Regeringen har angivit skälen för ett uppskov med Ålandsfrågans behandling i sin skrivelse till riksdagens kamrar. Därom finns intet att tillägga. Tillfället lämpar sig icke för en sakdebatt. Jag ämnar följaktligen icke ingå i polemik, men jag vill gärna begagna tillfället att lämna kammaren, liksom jag nyss gjort i första kammaren, en upplysning. Vårt sändebud i Moskva har beordrats hemresa för att erhålla instruktioner. Han skall därvid sättas i tillfälle att till Sovjetunionens regering framföra de svenska synpunkter i Ålandsfrågan, som äro påkallade, särskilt i anledning av offentliga uttalanden från sovjetryska utrikesledningens sida.

Efter härmed slutad överläggning överlämnades skrivelsen till utrikesutskottet. Till utskottet överlämnades jämväl de i anledning av densamma inom kammaren avgivna yttranden.

Vidare föredrogs och överlämnades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 317, med återkallande av propositionen nr 283, angående förslag till lag om ändrad lydelse av § 28 mom. 2 värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443).

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 242—246 samt bankoutskottets utlåtanden nr 62—65.

§ 5.

Föredrogs vart efter annat:

andra lagutskottets memorial, nr 42, angående ersättning åt hovrättsrådet G. Walin, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; och

jordbruksutskottets memorial, nr 86, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa memorial hemställt.

§ 6.

Föredrogs, men bordlades ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 87.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet jämte i ämnet väckta motioner; och yttrade därvid

Ang. extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag har begärt ordet för att till statsutskottet framföra ett tack för den förståelse, som det enhälliga utskottet visat de här föreliggande framställningarna rörande ett fortsättande av u-båtsbygget. Utskottet har visserligen ansett sig böra avstyrka motionerna, men utskottets skrivsätt är så positivt, att det enligt min mening är förtjänt av en bestämd erkänsla.

Utskottet säger: »Med allt beaktande av undervattensbåtsvapnets betydelse för det marina försvaret anser sig utskottet dock icke lämpligen böra föreslå, att medel nu anvisas för ändamålet. Kungl. Maj:t torde dock komma att, därest så befinnes lämpligt, med utnyttjande av förefintliga möjligheter vidtaga åtgärder för ett snabbare fullföljande av nybyggnadsprogrammet i här angivna avseende.» Det enhälliga utskottet lägger alltså ärendet i statsrådets hand. Jag vill endast uttala en förhoppning att herr statsrådet vid en fortsatt handläggning av detta ingalunda betydelselösa spörsmål skall för detsamma visa samma förståelse som statsutskottet gjort.

Till detta skall jag endast be att få foga några få ord. Som kammarens ärade ledamöter väl torde veta, har den senaste typen av våra utsjö-ubåtar, den s. k. Sjölejonet-typen, visat sig vara ett utomordentligt lyckat fartyg, avpassat för våra förhållanden. Denna båt torde enligt sakkunnigas enstämmiga uppfattning i förhållande till sin storlek vad effektiviteten beträffar icke stå tillbaka för någon annan nations u-båtar. Omdömet är ju rätt starkt, men jag tror, att det är riktigt. När det nu, herr talman, gäller att så hastigt som möjligt åstadkomma en effektiv ersättningsbyggnad beträffande våra u-båtar, så synes nog den bästa vägen vara att snarast möjligt påbörja bygget av en division av denna typ Sjölejonet-båtar. Till dessa båtar finnas ju ritningar färdiga, och för deras byggande stå till förfogande såväl sakkunniga ingenjörer som en ytterst skicklig, på u-båtar specialiserad arbetarstam. Saken ligger emellertid till på det sättet, att det specialvarv det här är fråga om, nämligen Kockums, inom en mycket nära framtid levererar den tredje och sist beställda u-båten av detta slag. När denna leverans är färdig, står den förnämliga specialavdelningen för u-båtsbygget på detta varv utan arbete. Den skickliga arbetarstammen och varvsledningens särskilda u-båtsavdelning bli härigenom sysslösa eller få glömma sina erfarenheter på detta område för att i stället ägna sig åt andra fartygsbyggen inom detta varv.

Ang. extra materielanskaffning m. m. för försvarsväsendet. (Forts.)

Enligt min mening synas mycket goda skäl föreligga att utnyttja detta just för ögonblicket gynnsamma läge. Som jag nämnde finnas alla arbetsritningar färdiga. Arbetet på en ny serie om tre båtar av Sjölejonet-typ kan genast påbörjas och — något som icke är det minst viktiga — slutföras inom en, jag tror man vågar säga exceptionellt kort tid. Vid en serietillverkning, upplagd på detta sätt, torde vederbörande vid detta varv kunna utlova en så kort leveranstid som 20 månader för den första båten, 29 månader för den andra och 38 månader för den tredje båten. Detta innebär, att man får arbeta delvis i skift och under byggandet på bädden av den första båten för- arbeta materiel till den andra och den tredje.

Till slut är det, herr talman, kanske icke alldeles ur vägen att erinra om det dock ganska betydelsefulla faktum, att enbart därest denna u-båtsdivision stapelsättes, det sammanlagda beståndet av u-båtar i fortsättningen skulle komma att uppgå till det antal av omkring 16 båtar, som 1936 års försvarsbeslut avsåg. Vi ha här enligt min mening en ganska ovanlig chans till en snabb och åtminstone relativt billig förstärkning av en viktig del av våra marina stridskrafter. Jag tror, att det vore välbetänkt, om vi begagnade oss av denna chans, och jag vågar upprepa min förhoppning, att herr statsrådet skall visa samma förstäelse för frågan som det enhälliga statsutskottet lagt i dagen.

Med dessa ord, herr talman, hemställer jag om bifall till vad statsutskottet här föreslagit.

Häruti instämde herrar *Svedman* och *Lovén*.

Härmed var överläggningen slutad; och biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 8.

Ang. utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta vissa monopolföretag m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 232, i anledning av väckta motioner om utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta vissa monopolföretag m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *F. Domö m. fl.* (nr 52) och den andra inom andra kammaren av herr *Törnkvist m. fl.* (nr 136) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag till sådana bestämmelser, att granskning från statsrevisorernas sida måtte komma att omfatta tobaksmonopolet samt bolagen, som handhade parti- och detaljhandeln med rusdrycker.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av motionerna I:52 och II:136 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta undersöka möjligheten av en utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta tobaksmonopolet samt de bolag, som handhava parti- och detaljhandeln med rusdrycker.

Reservation hade avgivits av herr *Råstock*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att motionerna I:52 och II:136 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Råstock**: Herr talman! Såsom kammarledamöterna finna, har jag icke kunnat förena mig med utskottets övriga ledamöter om den ifrågavarande

Ang. utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta vissa monopolföretag m. m. (Forts.)

skrivelsen. Jag ber att med några ord få litet närmare ange, varför jag icke kunnat vara med om den begäran, som statsutskottets stora majoritet önskar få framställd till Kungl. Maj:t.

När företagen i fråga började organiseras, ansågs det — i alla läger, tror jag man kan säga — att det gällde att välja former, som så nära som möjligt anslöto sig till förhållandena inom det privata affärlivet. Det skapades också en organisationsform, som uppfyllde detta krav. Vidare bestämdes det, att Kungl. Maj:t skulle ha med tillsättandet av styrelseledamöter att göra, och att det skulle ordnas så, att riksdagen skulle vara med på ett hörn och ha en ur folkrepresentationens synpunkt lämplig andel i ledningen. Dessutom stipulerades det, att det skulle utses särskilda revisorer från riksdagen, som skulle ha tillfälle att ingående granska företagens skötsel ur olika synpunkter.

Man har trott — och jag tror det fortfarande — att detta är den bästa form vi kunna ha för att staten med framgång skall kunna driva en affärsverksamhet av detta slag. Den svenska bolagslagen är ju ett mycket smidigt instrument, och jag skulle tro, att det vore högst oklokt, om man vore tvungen att anlägga sådana synpunkter, att man för varje beslut och varje åtgärd från företagens sida måste snegla i författningarna för att få veta vad som är lämpligt att göra i den ena eller den andra situationen. Det vore säkerligen icke bra, och jag vågar påstå, att med det nuvarande systemet ha åtskilliga värden räddats åt den svenska staten. Jag har icke varit med i styrelserna eller i revisionen, och det finns ingen utsikt till att jag på något sätt skall få med monopolen att göra, men jag tror mig veta, att det förekommit icke så få tillfällen, då man genom ett snabbt avgörande kunnat skaffa det allmänna mycket avsevärda fördelar. Detta beror just på — enligt mitt sätt att resonera — att man icke varit bunden av några författningsföreskrifter.

Mot mitt enkla resonemang har invänts, att det är galet att undandraga statens betydande affärsverksamhet på detta område det allmännas kontroll och att det skulle vara oegentligt ur demokratisk synpunkt att icke se till att statsrevisorerna få rätt att granska företagens skötsel. Men, mina herrar, det är väl så, att både de personer, som utses till ledning för bolagen, och de, som skola vara revisorer och se efter hur ledningen skött sig under årens lopp, få betydligt bättre kvalifikationer — det säger jag rent ut — än aldrig så högt kvalificerade statsrevisorer kunna få, dessa som väljas för helt andra uppgifter och från helt andra utgångspunkter. Jag kan icke frigöra mig från tanken att, om det nu skall bli en påbyggnad av vad som hittills gällt i detta fall, det blir tårta på tårta. Sådant kan icke vara till fromma för företagen och icke heller för företagens ägare, i detta fall den svenska staten. Vi måste komma ihåg, att i den mån statens verksamhet av olika skäl kommer att utvidgas, blir det nödvändigt att skapa former, som äro fria från den tungroddhet, som — det måste erkännas — vidlåder statsförvaltningen. Skola vi gå den väg statsutskottets majoritet här tänkt sig, är jag rädd för att åtminstone vi, som anse det lyckligt, att staten tager hand om mer och mer av sådant som lämpar sig för statsdrift, få många heta duster att utstå. Ifall vi laga så till, att tack vare en sträng bundenhet vid formerna resultatet av statens affärsverksamhet kommer att bli sämre, blir detta en osökt anledning för dem som icke vilja ha en sådan verksamhet från statens sida att säga: här ser man hur det går, när staten sköter det hela; icke ens sådana företag kan staten klara. Men då skall man icke glömma att adressera sig till dem som velat snöra in verksamheten i trånga och snäva former och lägga en tredubbel granskning på företagen, en granskning som, så vitt jag förstår, är fullständigt onödig — för att icke säga att den medför direkta olägenheter.

Ang. utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta vissa monopolföretag m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag kan naturligtvis icke — och vill ännu mindre — i denna riksdagens sista timme taga upp någon större strid om denna sak, men jag har ansett det absolut nödvändigt för min egen skull — och för deras skull som tänka en liten smula rationellt — att frambålla dessa synpunkter. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, jag fogat vid utskottets utlåtande, under uttalande av den förvissningen, att om den prövning, som utskottsmajoriteten förutsätter, kommer till stånd, den kommer att visa upp sådana absurditeter i fråga om granskningen, att syftet icke går att genomföra.

Herr **Ward**: Herr talman! Vi befinna oss i en ganska ovanlig situation, då statsutskottets högt ärade ordförande nödgas — till på köpet ensam — tala mot det utskott, vars färger han alltid för med den äran inom riksdagen. Nåja, det är i och för sig ingenting att säga om den saken. Jag vill för min del gärna medgiva, att åtskilliga av de skäl herr Råstock här anfört äro värda mycket stort beaktande. Att jag nu har uppgiften mig förelagd att yrka bifall till statsutskottets hemställan beror ingalunda på att denna sak skulle vara någon speciell hjärtesak för mig. Jag vill som närmaste motivering angiva, att jag suttit med vid behandlingen av denna fråga inom statsutskottets första avdelning.

Jag vill först fästa uppmärksamheten på att det yrkande statsutskottsmajoriteten framställer ingalunda sammanfaller med det yrkande, som gjorts av motionärerna — motionärer som fungerat som riksdagens revisorer. Medan motionärerna påyrka, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag till bestämmelser i ämnet, inskränker sig utskottet till att anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta undersöka möjligheten av en utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt. Även om man principiellt instämmer med motionärerna, har man sålunda lämnat frågan öppen för en prövning från Kungl. Maj:ts sida, och man torde väl kunna förutsätta, att Kungl. Maj:t vid denna prövning kommer att taga hänsyn till alla de skäl, som framställts, och att man följaktligen icke behöver i likhet med herr Råstock vara rädd för att man ger sig in i äventyrligheter, som kunna komma att skada den verksamhet det här närmast är fråga om.

Jag tror, att statsutskottets majoritet är lika intresserad som statsutskottets ärade ordförande av att dessa företag drivas efter effektiva och affärsmässiga metoder, och jag är övertygad om att man också drager försorg om att de som skola sköta affärerna — affärer som många gånger måste göras synnerligen snabbt — icke skola behöva slå i krångliga författningar och undra, om de skola våga sig på det ena eller det andra. Vi vilja heller icke på något sätt driva den satsen, att riksdagens revisorer skulle med sin granskning kunna ersätta den affärsmässiga revision, som de inom de olika företagen arbetande revisorererna ha att företaga. Det är väl i stället så, att riksdagens revisorer i allmänhet, när de besöka ett verk eller ett företag, alls icke sätta sig till att verkställa denna rent affärsmässiga kontroll, leta i allehanda verifikationer och gå igenom hela verksamhetsområdet, utan de välja ut ett visst avsnitt, som de tro kan ha särskild betydelse ur synpunkten av det allmännas intresse i förhållande till vederbörande verk eller företag.

Vad vi nu tänka oss är ett försök att vid sidan av den fortlöpande kontrollen liksom skapa ett organ, genom vilket företaget och allmänhet kunna komma varandra närmare. Jag är övertygad om att detta är till förmån icke bara för det allmänna utan även i lika hög grad — ja, måhända i ännu

Ang. utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta vissa monopolföretag m. m. (Forts.)

högre grad — för de företag det här gäller att ägna en smula uppmärksamhet åt. Jag tror, att det icke finns många företag, om vilka folk så gärna — utan anledning, kan man säga — utsprider allehanda rykten och påståenden, som just Tobaksmonopolet, Vin- och spritcentralen, systembolagen o. s. v., och det är ofta ganska svårt för dem som leda dessa företag att inför allmänheten klarlägga, huru de verkliga förhållandena gestalta sig. Kunna riksdagens revisorer bli i tillfälle att, om det skulle komma fram några anklagelser, undersöka, huruvida det finns någon grund för dessa, skulle säkerligen företagen komma att draga mycket stor nytta därav och uppskatta den möjlighet vi nu vilja giva riksdagens revisorer att gripa in och en smula se på handlingarna för att bilda sig ett omdöme. Det blir på det sättet en bättre kommunikation mellan offentligheten och dessa utsatta företag till nytta för den verksamhet dessa ha att bedriva. Det är icke minst denna synpunkt på saken, som kommit mig, ehuru jag till en början var ganska tveksam, att till slut bestämma mig för att inom utskottet rösta för det yrkande, som utskottets första avdelning formulerat på det sätt som framgår av utlåtandet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Närlinge*.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 233, angående anslag till vissa kommunala läroanstalter, privatläroverk, folkskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. anslag till vissa kommunala läroanstalter, privatläroverk, folkskolor m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *De Geer* i Hanaskog: Herr talman! Då t. o. m. statsutskottets ärade ordförande i sitt senaste anförande framhöll, att han icke ville vara anledning till att diskussionen droges ut för länge, torde kammarens ledamöter förstå, att ännu mindre jag har för avsikt att i dessa riksdagens sista dagar giva upphov till någon utdragen diskussion. Jag har emellertid tillåtit mig att begära ordet för att fästa uppmärksamheten vid den av mig och några andra kammarledamöter väckta motionen angående folkskoleväsendets förstatligande, vilken motion utskottet avstyrkt med några korta rader.

Varför har då utskottet avfärdat motionen så lättvindigt? Ja, för det första måste det naturligtvis bero på att man av sakskäl anser, att förslaget icke är motiverat. Man framhåller, att man först bör se verkningarna av de reformer på området, som på senare tid kommit till stånd. Men jag har också trott mig kunna förstå, att man ansett, att motionen varit litet väl kortfattad och att den kunde ha innehållit ytterligare upplysningar till utskottets och kammarens ledning. För vår del ha vi emellertid med flit gjort motionen ganska kortfattad därför att vi haft oss noggsamt bekant, att det under den senaste tiden framkommit mycket uttömmande utredningar i hithörande ärende.

Jag förstår egentligen icke, att denna motion kan ha givit anledning till ett så bestämt avstyrkande, och jag vågar tro, att frågan är så stor och så viktig och för landskommunernas del i synnerhet kommer att alltmer framstå som så betydelsfull, att den måste komma tillbaka i någon form här i riks-

Ang. anslag till vissa kommunala läroanstalter, privatläroverk, folkskolor m. m. (Forts.)

dagen. Jag tror, att man kan förespä, att man då skall komma med alla de utredningar, som ytterligare kunna behövas. Man skulle annars möjligen kunnat förmoda, att om statsutskottet för närvarande vore intresserat för saken, vore det mycket lätt att undersöka den genom de utredningar, som finnas på området.

Vad betyder då egentligen ett förstatligande av folkskoleväsendet? Lönerna till lärarpersonalen äro fullständigt förstatligade, och det är endast byggnadsfrågan, som alltså är huvudsaken för landskommunernas vidkommande. Man får som bekant av statsmedel 75 procent i statsbidrag till årliga annuiter å lån, som upptages för gäldande av byggnadskostnaderna, men man får ingenting till räntorna på detta lån. Kommunerna få alltså under en lång följd av år betala 25 procent av byggnadskostnaderna plus räntor. Det har visat sig, att de bestämmelser, som tillämpas och som enligt min mening tillämpas på ett fullt riktigt sätt beträffande byggnadernas utförande, medföra så stora ekonomiska konsekvenser för kommunerna, att man måste fråga sig, om det verkligen skall vara nödvändigt, att dessa skola behöva bidra till uppförandet, då de själva icke i någon nämnvärd grad kunna inverka på byggnadskostnadernas storlek. Enligt statsutskottets kortfattade motivering sker redan en mycket betydande avlastning från kommunerna genom de bidrag, som erhållas, vilket jag för min del gärna medger. Men jag är övertygad om, såsom jag redan sagt, att allt eftersom kommunernas medinflytande på byggnadssumman minskas är det knappast fullt motiverat, att de längre skola bidra med några nämnvärda belopp.

Utskottet framhåller också, att de ekonomiska konsekvenserna för staten skulle vara så stora vid ett bifall till motionen, att man icke vill reflektera på den saken. Ja, det är tydligt, att de ekonomiska konsekvenserna skola bli mycket stora, men det är också tydligt, att de ekonomiska konsekvenserna för närvarande äro för landskommunerna utomordentligt stora. Detta framhållande av de ekonomiska konsekvensernas avgörande betydelse, när det gäller staten, är ganska intressant. Jag finner det resonemanget anmärkningsvärt. Såsom det torde vara allmänt bekant, är det ganska vanligt i våra tider, att man icke drar sig för de ekonomiska konsekvenserna utan går in för ett förstatligande på många områden. Jag skall tillåta mig att inom parentes säga, att man skulle kunna tänka sig en utveckling, som ju skulle vara till fördel för landskommunerna, även om ett förstatligande icke kan befinnas riktigt, nämligen att man gav dem ett betydligt ökat bidrag till byggnadskostnaderna, att man exempelvis lämnade dem omedelbart 75 procent vid byggets färdigställande. Om man emellertid skulle gå in för den utvägen, kan man då anse det vara konsekvent, att kommunerna skulle få bibehålla bestämmanderätten över och vara de styrande beträffande hithörande frågor? Det brukar vara så vanligt i vår tid, när det gäller det kommunala självstyret, att man påpekar, att då staten betalar allt eller det mesta böra icke kommunerna ha något att säga till om.

Statsutskottet fruktar nu för den stora förvaltningsapparat, som skulle behövas, om staten skall sköta folkskoleväsendet i dess helhet. Även detta uttalande är principiellt taget ganska intressant, bland annat därför, att det visar att en viss reträtt av många i statsutskottet skett i fråga om det fördelaktiga i att låta staten fullständigt sköta stora förvaltningsområden. Jag kan icke tänka mig, att denna principiella inställning på många håll blivit så helt ändrad, att man verkligen, när det gäller folkskolorna, skulle dra sig så mycket för den stora förvaltningsapparaten. För min del, herr talman, vågar jag tro, att denna statsutskottets fruktan för den stora förvaltningsap-

Ang. anslag till vissa kommunala läroanstalter, privattläroverk, folkskolor
m. m. (Forts.)

paraten icke är berättigad. Jag tror, att man exempelvis genom bibehållande av vissa kommunala organ, såsom även vi motionärer tänkt oss, och som vi givetvis finna synnerligen fördelaktigt, borde kunna förenkla den förvaltningsapparat, som nu statsutskottet fruktar för skulle bli alltför överväldigande. Om man ville sätta sig in i vad det här egentligen gäller, skulle man kunna konstatera, att förvaltningen icke bör bli så betungande. Jag kan icke underlåta, när jag nu har ordet, att få säga, att det skall bli synnerligen intressant den gång, då exempelvis frågan om vägväsendets förstatligande kommer upp till behandling i riksdagen, om man då skall ha samma principiella ståndpunkt beträffande de ekonomiska konsekvenserna för förvaltningen och allt annat, som statsutskottet nu synes intaga.

Jag skall, såsom jag lovade, när jag begärde ordet, hålla ett kort anförande. Jag vill sluta med att såsom en liten sammanfattning till kammarens övervägande framhålla, huruvida man icke måste anse, att konsekvenserna för landskommunerna i fråga om dyra byggen m. m. äro så stora, att man kanske kunde reflektera på huruvida icke statens ekonomiska insats skulle kunna ökas beträffande särskilt folkskolebyggen. Jag vill också be att få framhålla ytterligare, att då de utredningar, som gjorts och som föreligga, äro så fullständiga, jag tycker, att det icke är fullt så orimligt, att motionärerna begära, att Kungl. Maj:t skall komma med något förslag till riksdagen angående folkskoleväsendets förstatligande. Kungl. Maj:t har ju möjlighet att bygga på nyligen gjorda, grundliga utredningar.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få sluta utan något yrkande, men jag ber att få säga, att trots de uttalanden med kritisk inställning mot mig och mina medmotionärer, som möjligen komma, vågar jag ändå profetera, eftersom denna fråga är av så stor betydelse särskilt för landskommunerna, att även om, såsom självklart är, frågan i dag kommer att avgöras utan någon nämnvärd diskussion, densamma kommer tillbaka och då kommer att vinna gehör i riksdagen.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Det är en helt annan punkt i statsutskottets utlåtande, som jag skall be att få yttra mig om. Förra året avlämnade jag jämte några andra av denna kammares ledamöter en motion, som till min stora glädje fick en mycket välvillig behandling av statsutskottet. Den gällde att begära en bättre löneställning för icke-adjunktskompetenta lärare vid de kommunala mellanskolorna än den, som Kungl. Maj:t ifrågasatte. Utskottet skrev den gången, att »det ansågs det icke obilligt, att i tjänst varande lärare med lägre lärdomsmeriter än som berättigade till adjunktskompetens skulle kunna erhålla gynnsammare lönegradsplacering än den av Kungl. Maj:t ifrågasatta. Åtskilliga», sade utskottet, »av dessa lärare vore synnerligen förtjänta och hade under en lång följd av år utfört ett högt skattat arbete i de högre kommunala skolornas tjänst.» Jag vill minnas att jag tackade utskottet varmt för att det sett så sympatiskt på den motion, som framlagts. Men döm om min förvåning, när jag i år finner i Kungl. Maj:ts proposition, att man visserligen upptagit statsutskottets uttalande, att det vore billigt, att de finge en högre löneplacering, men därvidlag endast tänkt på de manliga icke-adjunktskompetenta lärarna! När jag läste detta i propositionen, tänkte jag tillbaka på fjolåret och på statsutskottets välvilliga inställning och väckte därför i år jämte samma kammarledamöter ånyo en motion, i vilken vi hemställde, att man denna gång skulle taga samma hänsyn till de kvinnliga som till de manliga lärarna. Men vad gör nu

Ang. anslag till vissa kommunala läroanstalter, privatläroverk, folkskolor m. m. (Forts.)
statsutskottet? Avslår blott blankt, ty nu ha herrarna fått sitt. Då har det förlorat hela intresset för saken.

Jag har mycket allvarligt studerat skolöverstyrelsens yttrande på denna punkt och måste säga, att det är en ganska krystad utredning, som överstyrelsen framlägger för att söka bevisa, att det är rättvist, att man blott givit de manliga lärarna en högre löneplacering och icke de kvinnliga. Överstyrelsen säger också, att huru man än vänder på saken blir det inkonsekvent, och det är just vad jag tycker. Inkonsekvent är det hela. Jag kan icke fatta, herr talman, att det argumentet håller streck, att det skall vara nödvändigare att göra lönerna lika för kvinnliga lärare vid två likadana skolformer än att göra lönerna olika, när det gäller män och kvinnor, som äro kamrater vid samma läroverk med samma tjänstgöring och således fullt jämförbara. Jag skulle icke säga något, om vi icke så nyligen som förra året gått in för likalönsprincipen, och jag har därför mycket svårt att förstå, att det kan vara riktigt att då omedelbart frånga den.

Utskottet talade förra året om det synnerligen förtjänta och högt skattade arbetet. Är det blott de manliga, som på det viset utfört ett förtjänt och högt skattat arbete? Det tror jag icke. Många av de kvinnliga lärare, som äro anställda, höra säkert till den gruppen. Flera av dem äro föreståndarinnor och rektorer för läroanstalter, och de ha kommit i den ställningen efter öppen tävlan med manliga kamrater. Därför kan jag icke förstå, att icke deras krav på annan löneställning skola vara lika berättigade som de andras.

Nu förstår jag mycket väl, att när statsutskottet förlorat intresset för dessa kvinnliga lärare och enhälligt gått in för att avslå motionen, är det ingen idé att yrka bifall till den, men jag vill blott säga, att detta icke är sista gången som denna fråga kommit före i riksdagen. Den torde komma igen.

Jag har, herr talman, icke något yrkande.

I detta anförande instämde fru *Gustafson*, fröken *Öberg* och herr *Bergvall*.

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Herr talman! Det har visserligen icke gjorts något yrkande på ändring i statsutskottets förslag, så att man skulle kanske kunna avstå från att säga något, men nu har i debatten i varje fall anförts så pass mycket, att det kan vara skäl att göra några små anspråkslösa tillrättalägganden.

Först vill jag uppriktigt säga, att herr De Geer mycket illa infriade sitt löfte att vara särskilt kortfattad i sin argumentering. Jag skall för säkerhets skull icke avge något liknande löfte. Jag är en bestämd motståndare till att staten skall övertaga hela förvaltningen av och ansvaret för folkskoleväsendet. Det är icke så enkelt, som herr De Geer söker framställa det, så att man blott flyttar över de kommunala kostnaderna på staten och det blir ungefär samma kostnader för staten som det nu blir för stat och kommun tillsammans. Därför att om man vidtager en sådan anordning, som herr De Geer här påyrkat, måste man vidga förvaltningsapparaten i oerhört hög grad. Skolöverstyrelsen, som redan har en arbetsbörda, som är så ofantligt stor, att styrelsen redan nu behöver förstärkas, skulle komma att kräva ytterligare förstärkning. Man måste ha ett betydligt ökat antal inspektörer ute i landet för folkskoleväsendet. Man måste kanhända ha hjälpredor åt folkskoleinspektörerna. Det kan hända, att man måste ha det i alla fall, men förstatligar man folkskoleväsendet är en sådan utveckling ofrånkomlig. Man måste, såvitt jag förstår, även ha andra mellaninstanser i folkskoleväsendets förvaltning än man nu har, vilket också skulle komma att draga sina kostnader. Den relativt billiga för-

Ang. anslag till vissa kommunala läroanstalter, privatläroverk, folkskolor
m. m. (Forts.)

valtningen inom kommunerna, som man nu har, skulle sålunda bli fördyrad vid en centralisation. Det ligger också i sakens natur, att samtliga kostnader för folkskolornas underhåll skulle bli betydligt ökade. Det intresse, som nu finns hos kommunerna att om möjligt hålla folkskoleväsendet uppe med låga kostnader, skulle försvinna. Man kan nämligen icke tänka sig, att, om man centraliserade folkskoleväsendet och dess förvaltning lades i statens händer, man ändå skulle ha det kommunala intresset kvar, ty dessa kommunala instanser skulle då förlora det intresse och den ansvarskänsla, som de nu ha att försöka förvalta sitt skolväsen så billigt som det överhuvud taget är möjligt. Det kan för tillfället räcka med att säga detta till herr De Geer.

Vad beträffar fröken Hesselgren ber jag att för min privata del bestämt få protestera mot det påståendet, att statsutskottet förlorat intresset för de kvinnliga lärarna. Det gäller i alla fall icke för mitt vidkommande. Det borde fröken Hesselgren veta. Jag har själv varit intresserad av att finna en utväg, på vilken man skulle kunna hjälpa upp i en högre löneplacering även de kvinnliga lärarna. Detta är anledningen till att statsutskottet — det kan jag gärna säga — skrev så pass välvilligt i fjol. Vi voro icke säkra på huruvida vi skulle lyckas, men vi ville i alla fall försöka. Det är tydligen klokare att för framtiden akta sig för att vara välvillig. Vid en närmare undersökning visade det sig nämligen icke så lätt som man trodde.

År 1937 reglerades lönerna vid de allmänna läroverken. Då fingo vi lönegraderna L 23, L 22 och L 21. Adjunkterna stå antingen i L 23 eller L 22, och ämneslärarinnorna stå allesammans i L 21. Vad det nu är fråga om är att ställa befattningshavarna vid de kommunala mellanskolorna i precis samma ställning som motsvarande befattningshavare vid de allmänna läroverken. Jag kan icke påminna mig, att jag hörde någon starkare opposition mot denna lönesättning vid de allmänna läroverken, när den gjordes. Skall man nu göra den ändringen beträffande de kommunala mellanskolorna, att man sätter ämneslärarna i lönegrad L 22, måste man å andra sidan också upphöja ämneslärarna vid statens realskolor i samma lönegrad. Det kan man naturligtvis göra om man vill, men statsutskottet är för närvarande icke berett att företaga en sådan åtgärd. Då kan man väl väcka en motion och komma med förslag därom till en annan riksdag, om man är intresserad för saken. Ty det är ju fullkomligt orättvist att mena, att ämneslärare vid de kommunala mellanskolorna skola ha mera betalt än ämneslärare vid statens realskolor, fastän de ju göra samma tjänst. Det finns ingen skillnad i något hänseende. Således borde ämneslärarna vid statens realskolor stå i lönegrad L 22, om man anser det rimligt och riktigt, att ämneslärarna vid de kommunala mellanskolorna stå i lönegrad L 22. Den konsekvensen har statsutskottet för närvarande icke velat gå in på. Det är anledningen till vår försiktiga hållning. Åtminstone är det anledningen till min ståndpunkt i detta fall.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Blott en replik! Jag vill blott säga att jag är mycket tacksam för detta uttalande att intresset fortfarande var till finnandes i utskottet, och jag tror, att då intresse för vår sak nu finns skall det också finnas i framtiden. Framtiden har ofta marscherat i en gynnsam riktning för kvinnorna.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 10.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetsrådet för budgetåret 1939/40; och biföll kammaren vad utskottet däri hemställt.

§ 11.

Ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Lundgren**: Herr talman! I detta utlåtande förekommer på sid. 10 en fråga, som jag icke kan låta passera utan anmärkning. Av Kungl. Maj:ts proposition framgår det tydligt vad det gäller. Här föreslås för uppförande av en växthusanläggning vid Källshagens sjukhus i Vänersborg ett belopp av 26,500 kronor, och utskottet har gått med på att godkänna förevarande punkt. Jag framställer här en anmärkning, därför att inom Sveriges handels-trädgårdsmästareförbund vid flera tillfällen klagomål ingått från våra distrikt ute i landet över att det ofta förekommer försäljning från växthusanläggningar, som äro anlagda och förenade med olika sorters sjukhus. Det har särskilt anförts, att från Jubileumsfondens sanatorier och från andra anstalter försäljningar ägt rum. Nu kan det synas märkvärdigt att framställa en anmärkning så pass sent. Beträffande denna kostnadssumma, 26,500 kronor, får jag säga, att om en yrkesman skulle bygga för en så stor summa, skulle en sådan anläggning omfatta minst 1,000 kvadratmeter. Nu förstår jag, att byggnadskostnaderna i detta fall bli vida större, och att anläggningen blir mindre. Jag anser emellertid, att det icke kan vara riktigt eller ens av behovet påkallat att den ena sjukhusanstalten efter den andra uppför växthusbyggnader.

I Vänersborgstrakten finns icke mindre än ett femtontal trädgårdsmän, och man förstår ju, att det för dem är fördelaktigt att få leverera trädgårdsprodukter till en så pass stor sjukhusanläggning som det här ifrågavarande sjukhuset. Om nu en växthusanläggning skall uppföras, som enligt vad som sägs i propositionen skall bidra till att sjukhusets trädgårdsodling utvidgas, så minskas givetvis möjligheterna till leveranser för trädgårdsmännen i denna trakt.

Det är också vår uppfattning, att om denna växthusanläggning skall skötas rationellt, kommer man att behöva anställa särskilt folk för densamma. Jag förstår ju, att meningen är, att patienter vid sjukhuset skola arbeta i växthusanläggningen, men det kan gå här som vid andra statliga dylika inrättningar, att man icke kan få arbetet utfört med sådana utan måste anställa särskild personal.

Jag kommer icke att framställa något yrkande utan vill med vad jag har sagt endast göra en vördsam hemställan till statsutskottets ärade ledamöter att vid eventuellt kommande liknande tillfällen beakta de synpunkter, som jag här har anförts. Man kan ju lätt tänka sig, att när nu detta sjukhus får en växthusanläggning, komma också andra sjukhus att vilja ha det, så att exemplet kommer att smitta av sig landet runt. Det är mot en sådan utveckling, som jag har velat uttala min protest. Jag hoppas, att därest jag i fortsättningen icke skulle bli i tillfälle att påtala sådana saker, statsutskottet liksom även jordbruksdepartementet ville beakta denna sak i framtiden.

Ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus. (Forts.)

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Jag har givetvis intet annat yrkande än om bifall till statsutskottets enhälliga förslag, men jag kan icke underlåta att uttala ett visst bekymmer med anledning av en fråga, som behandlas i detta utskottsbetänkande, nämligen frågan om psykiatriska sjukhusets i Stockholm upphörande. Statsrådet har i propositionen meddelat, att den psykiatriska kliniken vid karolinska sjukhuset beräknas vara färdig någon gång i början av nästa år, och har uttalat det önskemålet, att i samband med överflyttande av 100 vårdplatser från Konradsberg till karolinska sjukhuset hela anläggningen vid Konradsberg skulle nedläggas för att marken skulle kunna utnyttjas för annan bebyggelse. För Stockholms läns vidkommande måste detta innebära en ganska betydande försämring av det redan förut svåra läget beträffande vården av sinnessjuka. Alla, som ute i kommunerna ha att syssla med fattigvård, veta ju, hur bekymmersamt det är i detta avseende. Alltjämt vårdas sinnessjuka på våra ålderdomshem, och möjligheterna att bereda dem plats å statens hospital äro synnerligen små med hänsyn till den stora platsbrist, som där råder. Genom nedläggande av psykiatriska sjukhuset vid Konradsberg skulle, såvitt jag kan förstå, dessa svårigheter än ytterligare ökas. De hundra platserna på karolinska sjukhuset komma ju att fyllas med patienter från hela landet, och eftersom denna avdelning är inrättad för undervisningsändamål, blir det givetvis de mest intressanta fallen, som komma att överföras dit. När sedan psykiatriska sjukhuset vid Konradsberg nedlägges, återstå endast hospitalen i Strängnäs och Uppsala för patienter från Stockholms län.

Stockholms län är för övrigt efter vad jag tror det enda län i hela landet, som saknar eget statshospital för sina sjuka. Detta medför olägenhet även för den verksamhet, som åligger landstinget, nämligen vården av lättskötta sinnessjuka. På grund av platsbristen vid statshospitalen är det redan mycket svårt att få ett utbyte mellan landstingets anstalter för lättskötta sinnessjuka och statshospitalen, och denna svårighet blir givetvis än större, om statens hospital ligga långt från hemmen där de lättskötta sinnessjuka vårdas.

De summor, som här äro föreslagna för sinnessjukvården, äro avsevärda, men, som kammarens ledamöter torde finna, komma anslagen icke att nämnvärt öka antalet vårdplatser för sinnessjuka. Det gäller här en hel del anslag för förbättring av befintliga sjukhus, vilket naturligtvis är mycket behöfligt, men det är enligt mitt förmenande också angeläget för statsmakterna att söka avhjälpa den stora platsbristen så snart som möjligt.

Departementschefen hemställer om ett anslag på en halv miljon kronor för att provisoriskt kunna bereda plats för de 165 patienter, som utöver de förut nämnda 100 patienterna måste flyttas bort från Konradsberg för att detta sjukhus skall kunna rivas och marken upplätas till bebyggelse. Statsrådet har föreslagit, vilket också tillstyrks av utskottet, att en av kasernerna vid Vaxholm skulle tagas i anspråk såsom ersättningssjukhus. Härföre äro vi givetvis tacksamma i länet. Det blir alltid en lättnad, men jag skulle vilja ifrågasätta, om det icke kunde vara möjligt att tänka sig en utvidgning av detta ersättningssjukhus till ett verkligt hospital. Jag har icke tillräcklig kännedom om de lokala förhållandena för att med bestämdhet kunna yttra mig om huruvida det är möjligt, men det synes mig dock föreligga vissa förutsättningar för att kunna åstadkomma den utvidgning, som skulle erfordras för att till den i Vaxholm befintliga kasernen, som nu skulle upplätas såsom ersättningssjukhus, knyta även nybyggnad för ett verkligt hospital. Det viktigaste är emellertid, att möjlighet till nya vårdplatser beredes, innan psykiatriska sjukhuset vid Konradsberg försvinner.

För min del anser jag icke, att det är någon överdriven brådska med att riva

Ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus. (Forts.)
bort byggnaderna vid Konradsberg, som dock äro av god beskaffenhet och såvitt jag kan bedöma mycket lämpliga för det ändamål, för vilket de nu användas. Det är visserligen sant, att det är ont om tomter för bostadsbebyggelse här i Stockholm, men så fullständigt utan möjligheter att få fram plats för sådan bebyggelse är man icke. Det finns andra områden, som i första hand skulle kunna tagas i anspråk. Såvitt jag förstår, bör det, även om sjukhuset får stå kvar tills vidare, icke möta svårigheter att vidtaga vissa förberedande åtgärder för utnyttjande av Konradsbergsområdet för bebyggelse. Sålunda synes det vara möjligt att framdraga den huvudgata, som skall gå igenom området och som måste utläggas, innan bebyggelse kan komma i fråga. Ett slutligt lösande av stadsplanen för detta område kan i alla fall icke ske, förrän också kasernetablisementet kommer bort därifrån, vilket lär dröja ännu några år.

Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att rikta en vädjan till socialministern. Han är visserligen icke närvarande, men han lär väl ändå så småningom komma att taga del av vad som här har förekommit. Jag vill vädja till honom att icke forcera nedläggandet av psykiatriska sjukhuset vid Konradsberg utan i stället tillse, att innan en sådan nedläggelse kommer till stånd, ett tillräckligt antal nya vårdplatser anordnas för de sinnessjuka, så att det icke blir på bekostnad av de sinnessjuka, som detta område kommer att utnyttjas för bostadsbebyggelse.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som jag har velat framföra samtidsigt som jag ännu en gång vädjar till socialministern att söka lösa frågan om platser för de, jag vågar säga tusentals sinnessjuka, som ute i våra ålderdomshem vänta på att få vård på hospital, och att icke denna fråga ytterligare försvåras genom nedläggande för tidigt av psykiatriska sjukhuset vid Konradsberg.

Jag har, herr talman, icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Råstock: Herr talman! Om jag skall tillåta mig börja där den siste ärade talaren slutade, skulle jag vilja rikta en vädjan till socialministern i detta avseende av rakt motsatt innebörd. Det är nämligen ett mycket stort intresse såväl för Stockholms stad som för staten och kanske framför allt för dem, som skola flytta till den blivande stadsdelen vid psykiatriska sjukhuset, att ett så stort antal tomter som möjligt göras tillgängliga för byggnadsändamål. Det är ju den stora tomtribusten, som har förorsakat de högt uppdrivna tomtpriisen i Stockholm, och det kan icke vara något samhällsintresse, att detta tillstånd fortsätter. Tvärtom är det på lång sikt även ur statens synpunkt nödvändigt, att man får fram så stora tomområden som möjligt, så att man kan hålla tomtpriisen nere vid en någorlunda skälig nivå. Såsom framgår av utlåtandet har även Djurgårdskommissionen för sin del påpekat, att det är nödvändigt att så snart som möjligt vidtaga åtgärder för att bereda vårdplatser i så stort antal, att man kan evakuera Konradsberg, och denna kommissionens framställning har på sätt och vis rönt tillmötesgående genom detta statsutskottets utlåtande.

Jag är för min del tacksam att de båda föregående talarna ha uppträtt, varigenom jag fått anledning att understryka vikten av att så snart som möjligt evakuera Konradsberg. I olika egenskaper ha vi, herr Andersson i Igelboda och jag, givetvis olika intressen här att bevaka. Då han emellertid sade, att det endast var Stockholms län, som icke har ett speciellt sinnessjukhus, ber jag att få påpeka, att detsamma gäller även för Örebro län. Vi ha fått klara oss ändå. Vi ha ett sjukhus i ett gammalt militäretablisement, men det är

Ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus. (Forts.)
icke något sinnessjukhus i egentlig mening, eftersom man där endast har lätt-skötta mer eller mindre imbecilla kvinnor att taga vård om. Vi få försöka dra oss fram med de platser, som eljest finnas.

Jag vill erinra om att i Sundsvall pågår ett mycket stort sjukhusbygge, avsett för vård av sinnessjuka, och att på andra platser pågå utvidgningar eller föreligga förslag därtill, såsom framgår av det program, som här blivit framlagt. Det ser emellertid ut, som om det nästan skulle vara omöjligt att tillfredsställa behovet av vårdplatser för sinnessjuka. Vad det är, som har medfört detta, om det är vår nervösa tid och dess rastlöshet eller vad det är vet jag icke. Man kan bara konstatera faktum, att trots fullbordandet av det program, som medicinalstyrelsen för några år sedan framlade, är antalet vårdplatser i dag fullkomligt otillräckligt. I detta avseende är jag fullkomligt ense med herr Andersson i Igelboda.

Jag vill därefter också säga några ord till herr Lundgren och till kammarens övriga ledamöter. Den synpunkt, som han framförde, nämligen faran för konkurrens från statliga anläggningar av olika slag, har staten mött också på ett annat område, nämligen på fångvårdens område. Det var till en början mycket svårt att förmå de organiserade arbetarna att inse, att det var lämpligt och nödvändigt, att fångarna fingo något att göra. Det mötte starka protester, när man började inrätta undervisningsverkstäder för olika slags hantverk, och framför allt anmärkte man på att fångvården sålde till andra statsinrättningar till priser, som motsvarade priserna i den öppna marknaden. Man måste dock komma ihåg, att både fångar och sinnessjuka ytterst äro människor och böra behandlas som sådana. De måste ha möjlighet att lära sig ett yrke eller förkovra sig i ett yrke och framför allt att ha något att hålla på med, så att de få tiden att gå. De sinnessjukas sysselsättning med trädgårdsodling o. dyl. hör ju till vad man med ett modernt ord kallar för arbetsterapi. Denna behandlingsmetod medför, att vederbörandes vistelse å sinnessjukhus i många fall kan förkortas till kanske hälften eller en bråkdel av den tid, som de eljest skulle vara tvungna att omhändertagas.

Det är sådana synpunkter, som göra, att man icke får anlägga fullt så krassa yrkessynpunkter, som herr Lundgren här gjorde sig till tolk för. Det går i människornas intresse icke an att anlägga sådana synpunkter. Man måste försöka få de sjuka bra så fort som möjligt och ge dem möjlighet att kunna dra sig fram i samhället, när de en gång bliva färdiga att skrivas ut.

Herr talman! Med dessa erinringar ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! I anledning av vad statsutskottets ordförande yttrade angående utrymning av Konradsbergs sjukhus vill jag endast säga, att vi ha inom avdelningen försökt utreda möjligheten att behålla detta sjukhus någon längre tid, ett år eller så, utöver den i avtalet bestämda tiden. Vi ha icke kunnat få bestämt besked i frågan, men vi ha dock fått den uppfattningen, att det bör kunna vara möjligt att ordna det så, att man icke behöver köra ut de sinnessjuka innan man kan bereda en något så när acceptabel möjlighet att flytta dem. Olika förslag att lösa frågan ha varit uppe, men det har visat sig, att vissa förslag kräva så stora penningbelopp, att varken departementschefen eller avdelningen ansett sig kunna vara med om desamma. Ett projekt, som har förelegat, skulle exempelvis kosta ungefär 17 miljoner kronor, och vi ansågo det vara otänkbart att under nuvarande förhållanden slå in på den vägen, i varje fall icke utan ytterligare förberedning och utredning av frågan och övervägande av de olika faktorer, som kunna inverka. Ett annat förslag, som också var uppe, framkom vid samråd med

Ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus. (Forts.)
det medicinalråd i medicinalstyrelsen, som har hand om sinnessjukärendena. Vi fingo av honom den upplysningen, att det finns stora utsikter att inom en snar framtid, ett eller ett och ett halvt år, kunna bygga två eller tre nya paviljonger vid redan befintliga sinnessjukhus. Detta skulle medföra den fördelen, att man i stor utsträckning skulle kunna utnyttja redan befintliga värmekniska anordningar, köksanordningar, tvättanordningar o. dyl., varför kostnaderna icke skulle bli så orimligt stora.

För vår del ha vi ansett, att det sistnämnda uppslaget skulle innebära en mycket förnuftig och klok byggnadspolitik, och vi ha därför hemställt hos medicinalrådet, att han skulle göra vad han kunde för att få detta förslag realiserat så snart som möjligt. Om man kan ordna saken på detta sätt, tror jag, att det skall bli möjligt att flytta Konradsbergspatienterna på ett lämpligt och hyggligt sätt över till fullvärdiga sjukhus på andra orter. Det är klart, att man måste flytta dem från Stockholm. Därom råder ju ingen tvekan. För närvarande ha vi endast den lilla möjlighet, som finns i den kasern, som står tom i Vaxholm, men det kan här icke bli fråga om annat än sekunda vårdplatser, som möjligen kunna användas för lättskötta patienter men ingalunda för dem, som behöva effektiv vård.

Så ligger alltså frågan till. Vi ha icke i år kunnat komma fram längre, och därför ha vi ansett, att vi måste nöja oss med att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i vad avser de nybyggnader, som nu äro i gång, och ävenså beträffande de renoveringar, som ifrågasatts i olika sjukhus. Sundsvallssjukhuset är ju under uppförande och kommer väl så småningom att bli färdigt, och jag skulle till departementschefen vilja rikta en enträgen maning att se till att detta arbete bedrivs måhända i något raskare tempo än vad som för närvarande synes vara fallet.

Detta var, herr talman, vad jag har velat anföra i anledning av de erinringar, som här ha gjorts. Utskottets ordförande har ju redan bemött de anmärkningar eller klagomål, som anfördes mot den dyra växthusanläggningen. Jag skall för min del icke ingå härpå i vidare mån än att jag vill säga, att vi ha försökt granska ritningarna och titta på kostnadsförslagen, men utan att kunna nedbringa kostnaderna. Vi ha emellertid många gånger fått göra den erfarenheten, att man fått dyrt betala, att man gått alltför hårt fram över uppgjorda kostnadsförslag.

Det var endast detta, som jag har velat anföra. Jag yrkar givetvis bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! I herr Råstocks replik till mig märkte man mycket väl, att det var ledamoten av Djurgårdskommissionen och icke statsutskottets ordförande som talade. Jag förstår Djurgårdskommissionens syn på saken i egenskap av tomtförsäljare. Men ser man frågan i stort, måste man säga, att inte är behovet av bostadsplatser så trängande i Stockholm, att det är nödvändigt att under de närmaste åren ovillkorligen bygga i Konradsbergsparken.

En utredning, som verkställdes för några år sedan, visade, att man inom en räjong på c:a två mils avstånd från Stockholms centrum, inklusive själva stenstaden, skulle kunna placera in på goda bebyggelseplatser cirka 2 miljoner inbyggare utan att befolkningstätheten på ytterområdena skulle bli större än exempelvis i Djursholm. Vi ha hela det stora Brännkyrka, där det finns utmärkta byggnadsplatser, och där man skulle kunna förlägga en liten stad av betydligt större storlek än den på Konradsbergsområdet, blott fastighetsägarna i Brännkyrka och Stockholms stad kunna komma överens. Även i övrigt finns det goda bebyggelseplatser runt Stockholm. Det hela är en-

Ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus. (Forts.)
 dast en kommunikationsfråga, och kan denna kommunikationsfråga ordnas på ett rationellt sätt, behöva vi inte ha några bekymmer för byggnadsplatser här i Stockholm med omnejd.

Herr Råstock: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Andersson i Igelboda att mina uppfattningar i de olika egenskaper, som herr Andersson omnämnde, råka sammanfalla ganska bra. Det är nämligen på det sättet, att tack vare stadens tillväxt måste staten flytta ut en hel del av sina byggnader och för detta ändamål behövs det pengar. Jag behöver alltså inte tala med två tungor för att plädera för min uppfattning i denna sak.

Vidare vill jag upplysa herr Andersson i Igelboda om att stadsplanen är klar för både Konradsberg och Marieberg och att ett avtal härom godkändes i fjol av riksdagen, och meningen var att kunna exploatera området så fort som möjligt just i det helas intresse.

Om jag sedan skulle får göra en liten anmärkning om möjligheterna att bygga i Brännkyrka, så må det vara hänt, att detta går för sig, men den dag, då ledningarna dit ut skola förnyas, torde det komma surt efter. För min del har jag tänkt på den här exploateringen så pass mycket, att jag är fullt på det klara med, att det inte går att låta den omfatta hur stora räjonger som helst.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till allmänna lönenämnden m. m. begärdes ordet av

Ang. anslag till allmänna lönenämnden m. m.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**, som anförde: Herr talman! Jag hade inte tillfälle att deltaga i utskottsbehandlingen av detta ärende och skall nu icke anmäla någon avvikande mening. Jag vill endast säga några ord med anledning av att utskottet i sitt utlåtande rörande behovet av en förstärkning av lönenämndens kansli säger: »Vidtages en sådan förstärkning, synes det utskottet kunna ifrågasättas, huruvida för ordförandesysslans fullgörande kräves en befattning av verkschefs karaktär.» Herr statsrådet understryker i propositionen behovet av en verkligt kvalificerad ordförande i lönenämnden och säger: »De höga krav på innehavarens personliga och administrativa kvalifikationer som ordförandeuppdraget ställer synas då motivera ett arvode närmast motsvarande lönen till verkschef inom allmänna civilförvaltningen.» Det kan inte undgås att med den omfattning, som den statliga verksamheten har tagit och med de invecklade och detaljerade lönebestämmelser, som vi ha genomfört, det uppstår många och stora frågor i fråga om tillämpningen av lönebestämmelserna. Lönenämnderna ha ju till uppgift att i detta fall vara ett rådgivande och utredande organ. En viss erfarenhet från lönenämnderna har sagt mig, att dessa nämnder, eller om man nu sammanför dem till en, denna nämnd icke kan tillfredsställande fylla sin uppgift ens efter den förstärkning av kansliet, som är nödvändig, om inte i spetsen för nämnden sättes en person med mycket höga kvalifikationer, och detta icke blott ifråga om författningskunskap och kunnighet i övrigt, utan denne man behöver icke minst ha en mycket ingående kännedom om statsförvaltningen i dess helhet. Jag har velat betona detta, då det torde vara av vikt, att det kommer fram i samband med det uttalande, som utskottet här har gjort.

Ang. anslag till allmänna lönenämnden m. m. (Forts.)

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättningar åt verksläkare för budgetåret 1939/40;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m., jämte en i ämnet väckt motion;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för vissa professorer vid konsthögskolan och vissa tjänstemän vid konjunkturinstitutet m. m.;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.; och

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående barntillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol samt av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckta motioner angående upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol samt av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 5 av herr *Olsson* i Stockholm *m. fl.*, samt nr 156, 157 och 158 av herr *Senander m. fl.*

I motionen II: 5 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att lagen om kollektivavtal och lagen om arbetsdomstol samt den s. k. varsellagen omedelbart skulle upphävas.

I motionen II: 156 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta upphäva lagen om kollektivavtal.

I motionen II: 157 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta upphäva lagen om arbetsdomstol.

I motionen II: 158 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta upphäva den av 1935 års riksdag beslutade »lagen om varsel i arbetskonflikter».

Med sistnämnda lag (»varsellagen») avsågs 3 a § i lagen om medling i arbetstvister.

Utskottet hemställde,

A. att motionen II: 5, i vad den avsåge upphävande av lagen om kollektivavtal, samt motionen II: 156 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen II: 5, i vad den avsåge upphävande av lagen om arbetsdomstol, samt motionen II: 157 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; ävensom

C. att motionen II: 5, i vad den avsåge upphävande av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister, samt motionen II: 158 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol samt av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Senander**: Herr talman! Andra lagutskottet har i sitt utlåtande förklarat, att skäl ej heller nu förebragts för upphävande av de lagar, som vi i våra motioner avse. Jag tror att man kan göra gällande, att detta påståendet står i dålig överensstämmelse med verkligheten. Man skulle egentligen kunna fråga sig, vilka skäl som utskottet för sin del anser vara behövliga för att tvångslagarna om kollektivavtal och varsel skola bringas ur världen. Vid detta tillfälle föreligger ju ett så starkt sakmaterial och en så övertygande bevisföring från två stora fackförbunds sida, att det knappast längre kan råda någon tvekan om lämpligheten ur demokratisk synpunkt att upphäva tvångslagarna.

Vi ha vid flera föregående tillfällen betecknat dessa lagar som klasslagar, och det har inte inträffat någonting, som kan föranleda ett annat omdöme. Tvärtom har erfarenheten ytterligare understrukt dessa lagars karaktär av klasslagar. Såväl kollektivavtalslagen som varsellagen äro ensidigt inriktade lagar, och drabba med hela sin tyngd arbetarparten. På papperet förefalla visserligen lagarna lika för båda parter, men i praktiken träffa de endast den ena parten, arbetarparten, och gynna i motsvarande grad den andra parten, arbetsgivarparten.

Då kollektivavtalslagen och lagen om arbetsdomstol genomfördes här i riksdagen, förklarades kategoriskt från borgerligt håll, att dessa lagar inte hade till syfte att åstadkomma en försämring för arbetarna i något avseende. Det betonades med all skärpa, att det endast var fråga om att lagen skulle gälla tolkningstvister och inte intressetvister. Men vad har nu erfarenheten visat? Jo, att arbetsdomstolen i avsevärd, för att inte säga överväldigande grad, dömer i rena intressetvister. Framförallt gäller detta vid tvister om ackordsprissättning och beträffande tillämpning av § 23, som gäller arbetsgivarens rätt att fritt antaga och avskeda arbetare. Här ha vi att göra med två oerhört viktiga intresseområden för arbetarparten. Då förtjänsten vid ackordsarbete är större än vid timlönsarbete, är det klart, att ackorden ha en avgörande betydelse för arbetarnas levnadsstandard, men det är också känt, att ackordsbestämmelserna i ett avtal ofta lämnas ganska öppna, då inte alla arbeten kunna prissättas i avtalet. Rationaliseringsåtgärder och införande av effektivare arbetsmetoder medverka också i sin tur till att försvåra upprättandet av preciserade ackordsföreskrifter i avtalet. Arbetarna få ofta i enlighet med avtalets bestämmelser arbeta mot timlön till dess överenskommelse träffats om ny ackordsprissättning, en ackordsprissättning, som tvingar sig fram genom på ett eller annat sätt förändrade arbetsförhållanden eller genom att vissa arbeten icke kunna förutses och ackordsprissättas vid upprättandet av avtalen. Nu visar det sig att arbetsdomstolen utnyttjas av arbetsgivarna som ett vapen mot arbetarna i dessa rena intressetvister om ackordspriserna, ja, arbetsdomstolen har till och med, vilket ju också framgår av den inlägga från murareförbundet och byggnadsträarbetareförbundet, som är fogad som bilaga till vår motion, tagit sig före att bestämma om visst skäligt mått på arbetstakten vid timlönsarbete.

Den dom av arbetsdomstolen, som jag härvidlag syftar på, gällde ett murarlag, som arbetade med ett icke prissatt arbete mot timlön under det man förde förhandlingar om ackordsprissättning. Det inträffade då, att arbetsgivaren instämde samtliga arbetare under påstående att de under timlönsarbetet inte gjort en tillräckligt god arbetsprestation, och denne arbetsgivare hade också fräckheten att instämma arbetarna till arbetsdomstolen och kräva dem på ska-

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol samt av 3 a § i lagen om medling i arbetsstvister. (Forts.)

destånd. Arbetsdomstolen, som ju inte skulle syssla med annat än tolkningsstvister, föreskrev skyldighet för arbetarna att utföra, som termen löd, »ett skäligt mått» av arbete vid timlönsarbete och dessutom dömdes arbetarna till skadestånd. För en av dessa arbetare uppgick skadeståndet till mer än vad han intjänat i arbetslön under tiden. I detta fall är det alldeles tydligt, att arbetsgivaren tillgriper avskedande för att kunna pressa ackordspriset. De arbetare, som antogs i de avskedades ställe, måste givetvis för att inte även de skulle mista sin anställning pressa upp arbetstakten redan då de arbetade mot timlön. Arbetsgivaren hade helt enkelt företagit en stridsåtgärd mot arbetarna för att få till stånd lägsta möjliga ackord, men arbetsdomstolen, som ju givit sin välsignelse och helgd åt § 23, hävdade givetvis arbetsgivarens rätt att fritt avskeda arbetarna, och därmed gav den sanktion åt en i och för sig avtalsstridig lönedepressning. Med arbetsdomstolens tolkning av § 23 ha faktiskt arbetsgivarna fått ett utmärkt vapen i sina händer, då det gäller att pressa ackorden under själva avtalsperioden. En arbetare, som inte redan vid timlönsarbete tillämpar en tillräckligt uppdriven ackordspristakt, riskerar avsked, och detta kan inte hindras av arbetarna tack vare arbetsdomstolens heliggörande av § 23.

Jag skall be att få anföra ett annat exempel, vilket också omnämnes i den inlaga, som är bilagd vår motion. Vid ett bygge vägrade arbetsgivaren att betala ut ett ackordsöverskott på 1,200 kronor. På grund härav och under hänvisning till att arbetsgivaren vid föregående tillfällen uppträtt oresonligt emot arbetarna, gingo arbetarna i strejk. Arbetarna och fackföreningen instämde till arbetsdomstolen, som dömde fackföreningen till ett skadestånd på 10,000 kronor och varje arbetare till ett skadestånd på 500 kronor. Men märk väl, att sedan arbetsdomstolen fällt denna dom, så förklarade riksskiljenämnden, dit man tidigare hänskjutit frågan från arbetarnas sida, att arbetarnas krav var berättigat, och de tilldömdes också det fordrade beloppet. Här har vi alltså att göra med ett fall, där arbetsgivarna tillgripit en stridsåtgärd, nämligen att vägra utbetalande av ackordsöverskott. På denna stridsåtgärd svarade arbetarna med en motaktion, men trots att arbetarna hade rätt i sak och också fingo sig denna rätt tillerkänd av riksskiljenämnden, så dömdes de av arbetsdomstolen till dryga skadestånd.

Jag anser, att dessa exempel visa lagens ensidighet. Arbetsgivaren kunde, utan att riskera laga konsekvenser, företaga en avtalsstridig lönesänkning. Han var den som öppnade striden, alltså enligt allmän rättsuppfattning den skyldige, men han undgår lagen, under det att den angripna parten dömes till ett hårt skadestånd endast och allenast därför att den försvarat sig emot angrepp. Betecknande för lagens ensidighet och klasskaraktär är också, att den icke förutsätter, att en part får häva ett avtal, därest motparten brutit detsamma. Arbetsdomstolen har visserligen i några fall gått med på att häva ett avtal, men detta har varit under den sällsynta förutsättningen, att båda parterna yrkat på ett hävande av detsamma. En sådan lagtillämpning strider mot vad som är gällande på andra områden. Ett hyresavtal kan hävas på grund av brott mot avtalet, och detsamma gäller också för köpeavtal under vissa förutsättningar, men i fråga om, jag skulle nästan våga påstå, de vida viktigare arbetsavtalen kan arbetsgivarparten bryta avtalet, utan att arbetarna tillerkännas rätt att få avtalet hävt. Vi anse, att en sådan tillämpning strider både mot sunt förnuft och allmän rättsuppfattning. Vi hävda tvärtemot vad utskottet framhållit, att det finns utomordentligt starka skäl för att upphäva lagarna om kollektivavtal och arbetsdomstol.

Ända fram till år 1928, då kollektivavtalslagen antogs, har en utveckling

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol samt av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister. (Forts.)

försiggått på arbetsmarknaden enligt sedvanerätten, så att man kunde tala om en verklig rättsordning. Tillkomsten av dessa ensidiga tvångslagar har faktiskt trasslat till förhållandena på arbetsmarknaden, så att man i många fall kan tala om en rättslöshet för arbetarna. Detta måste stå i strid mot demokratiens principer.

Det finns så mycket större skäl att nu kräva ett slopande av dessa tvångslagar, som ännu ingenting gjorts för att skapa en arbetsrättslagstiftning, en lagstiftning som skulle skydda arbetarna mot arbetsgivarnas självrådighet, godtycke och trakasserier. Arbetarnas rätt till arbete och utkomst är ju icke alls tryggad, men enligt vår uppfattning vore det en demokratisk främsta uppgift att taga itu med detta spörsmål. I stället ha vi fått lagar, som giva sanktion åt arbetsgivarnas monopolställning på arbetsmarknaden och enligt vilka arbetarna och deras organisationer dömas till dryga skadestånd, om de söka hävda sin rätt.

Herr talman! Förmodligen faller frågan även i år, men det betyder icke, att den är begravd. Kravet på här ifrågavarande lagars slopande kommer att upprepas, tills det bifalles. Det var en ledamot av riksdagen, som när man genomförde kollektivavtalslagen, förklarade: om ni stifta denna lag, så svära vi att icke lyda den. Vi säga för vår del, att om ni i dag icke vilja upphäva lagen, så svära vi att icke upphöra med vårt arbete på att bringa denna lag ur världen.

Herr talman! Jag skall be att med dessa ord få yrka bifall till de av mig och mina medmotionärer avgivna motionerna.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Olsson** i Stockholm: Herr talman! Då jag vid tidigare riksdagar har utvecklat mina synpunkter på de här föreliggande frågorna, skall jag i dag nöja mig med att yrka bifall till den av mig väckta motionen.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag skall också inskränka mig till ett mycket kort anförande, när jag yrkar bifall till utskottets förslag. Jag motiverar detta yrkande, såsom utskottet gjort, med att de tillsporda organisationerna, bl. a. landsorganisationen, ansett sig icke kunna tillstyrka ett bifall till de föreliggande motionerna. Jag anser, att detta skäl är så starkt, att man icke har anledning att ägna denna fråga någon längre debatt. Jag skall som sagt alltså nu inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav beträffande utskottets hemställan i mom. A. propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till motionen II: 5, i vad den avsåg upphävande av lagen om kollektivavtal, samt 3:o) bifall till motionen II: 156; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Vidare framställde herr förste vice talmannen beträffande mom. B. propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till motionen II: 5, i vad den avsåg upphävande av lagen om arbetsdomstol, samt 3:o) bifall till motionen II: 157; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Slutligen gav herr förste vice talmannen beträffande mom. C. propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till motionen II: 5, i vad

Ang. upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol samt av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister. (Forts.)

den avsåge upphävande av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister, samt 3:o) bifall till motionen II: 158; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Ang. ändrad kommunal indelning i syfte att åstadkomma större kommunala enheter m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckta motioner om ändrad kommunal indelning i syfte att åstadkomma större kommunala enheter m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag har här begärt ordet endast för att giva till känna min sympati för det uttalande av svenska landskommunernas förbund som är fogat till detta utskottsutlåtande.

Här har väckts två motioner i andra kammaren, en motion vari begäres en allsidig och skyndsamt utredning angående möjligheterna att sammanslå kommuner till större kommunala enheter, och en annan motion vari hemställas om utredning angående municipalsamhällets behov av ändrade bestämmelser i fråga om deras skyldighet att deltaga i vissa kostnader, som moderkommunen har. Dessa motioner ha varit ute på remiss, och som sagt har landskommunernas förbund yttrat sig om dem. De ha tagit upp ett problem som är mycket aktuellt, jag tror i alla delar av vårt land. Det är nämligen så, att om det blir en tät bebyggelse intill ett större samhälle eller i närheten av en stad, står snart denna kommun inför utsikten att bli föremål för en inkorporering av en viss del av området. Nu har visserligen i ett fall, som omtalats inom konstitutionsutskottet, det förekommit, att en sådan inkorporering avstyrkts av högre myndigheter, men i regel brukar kammarkollegium tillstyrka beslut om sådan inkorporering och Kungl. Maj:t sedan stadfästa detta beslut. I många fall blir då den kommun, från vilken denna inkorporering sker, på ett eller annat sätt mer eller mindre otymplig. I regel ha kyrkor och andra kommunala institutioner anlagts i en kommuns centrum, och när det sedan uppstår en tät bebyggelse i kommunen, blir det i många fall fram emot detta centrum. När nu frågan om inkorporering kommer upp, ligger det vanligen icke så till, att man kan inkorporera hela kommunen. Såsom mycket riktigt sägs av landskommunernas förbund, vilket även understrukits av utskottet, blir det då de delar av kommunen, där den mera skattekraftiga befolkningen bor som skiljas bort från den gamla kommunen, och på så sätt får denna rätt svårt att sköta sina kommunala funktioner i fortsättningen. Om det vore möjligt att på något sätt förhindra detta, så att den gamla kommunbildningen kunde fortfarande bestå, oavsett om det blir tätbebyggelse eller icke, tror jag, att mycket skulle vara vunnet.

Jag kan ju förstå den situation som uppstått, därför att jag vet, att kommunalmännen i landskommunerna alltid varit ganska sparsamma. De ha varit rädda för nya utgifter, och de ha icke gärna, enligt deras mening onödigtvis, velat vara med om någon ny ordning. Men det är klart, att om de hade blicken öppen för den framtida utvecklingens behov, skulle de icke förhindra, att det vidtoges åtgärder, som kunde sätta någon sorts spärr för obehagliga överraskningar en gång i framtiden. Numera skall enligt gällande förordning, om det kan tänkas bli en tätbebyggelse någonstans, länsstyrelsen se till att det upprättas en byggnadsplan för området i fråga. Man skulle i sådana fall också kunna tänka sig, att myndigheterna finge några slags direktiv, att de skulle föranstalta om vattenavlopp, sanitetsledning och dylikt, så att man icke en

Ang. ändrad kommunal indelning i syfte att åstadkomma större kommunala enheter m. m. (Forts.)

vacker dag stod inför det förhållandet, att dylika nödvändiga inrättningar icke utan svårigheter kunde anläggas, på grund av att det blir för dyrt.

I en del fall ligger det så till, att en stad gärna vill inkorporera en avgränsad del av en annan kommun, därför att på så sätt en massa skattepliktiga medborgare bli mantalsskrivna inom staden. Men det kan också i andra fall ligga så till, att staden icke vill inkorporera en del av en annan kommun, därför att detta skulle förorsaka staden så mycket nya utgifter, att den anser, att det icke blir någon förtjänst på att inkorporera denna del.

Såväl svenska landskommunernas förbund som utskottet har understrukt dessa synpunkter, och jag har, herr talman, endast begärt ordet för att ytterligare understryka dem. Jag vill som min uppfattning uttala, att i fråga om de olika synpunkter som här göra sig gällande, nämligen dels den, att man skall sammanföra mindre kommunala enheter till större, och dels den, att man bör ha möjlighet att bevara de kommunbildningar som vi nu ha, anser jag för min del, att denna senare synpunkt är den viktigaste.

Jag har velat giva uttryck åt min förhoppning, att den utredning, som nu skall verkställas, skall kunna lösa detta problem.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Föredrogs vart efter annat:

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, med anledning av väckt motion, II: 35, angående sammanslagning av skoldistrikt till större förvaltningsenheter; och

bevillningsutskottets betänkande, nr 34, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen angående stämpelavgiften.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkande hemställt.

§ 17.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 35, i anledning av väckta motioner angående dels vissa ändringar i gällande skatteförfattningar och stämpelförordning, dels ock viss ändring i aktiebolagsbeskattningen.

Ang. vissa ändringar i gällande skatteförfattningar och stämpelförordning.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Herr Lundell: Herr talman! En av de motioner som det här är fråga om har jag framburit i denna kammare, och i denna motion begärdes, att riksdagen skulle avläta en skrivelse till Kungl. Maj:t. Utskottet har avstyrkt denna framställning. Jag har själv suttit med i utskottet vid ärendets behandling, men jag har ändå icke reserverat mig. Det beror på att utskottet har haft en relativt välvillig inställning till de önskemål som äro framförda i motionen.

Utskottet har kommit fram till att hänvisa till överläggningarna mellan regeringen och näringslivets representanter om möjligheten och formerna för ett samarbete på det ekonomiska området. Utskottet anser, att vid dessa överläggningar skulle de i motionen framförda önskemålen om vissa ändringar i beskattningen lämpligen kunna tagas upp till behandling. Det är ju klart, att man kan göra på detta sätt, men enligt min uppfattning åtminstone hade dessa skattefrågor lika bra eller kanske bättre kunnat lösas för sig utan att blandas ihop med en hel del andra frågor. Man kommer nog ändå icke vid de

Andra kammarens protokoll 1939. Nr 37.

Ang. vissa ändringar i gällande skatteförfattningar och stämpelförordning.
(Forts.)

överläggningar mellan näringslivets män och regeringen, som man här tänkt sig, fram till någon generallösning av hela detta stora problem, och då kunde det vara lika bra att taga ett steg i sänder.

Dessa överläggningar ha — som vi veta, redan börjat — eller redan återupptagits, kanske man får säga, därför att de började i viss mån redan i höstas. Jag förmodar, att vid dessa överläggningar från näringslivets män göres klart för regeringen, att en gynnsam lösning av de i motionen påtalade skatteproblemen långt ifrån är det enda som behövs, för att en ny företagsamhet skall skjuta fart i landet, utan att det är en hel del andra betingelser härför, som också äro nödvändiga och vilka funnos i vårt samhälle i stor utsträckning under den tid, då ett större antal av våra nuvarande inom näringslivet arbetande företag kommo till.

För att nytt kapital skall investeras i produktionen, behövs givetvis att investerarna känna en viss trygghet. De affärsmässiga riskerna få dessa investerare alltid vara beredda att taga och ha de alltid fått taga. Men numera tillkommer därutöver ett ständigt stegradt hot mot tryggheten dels från statsmakternas sida och dels från de anställdas organisationer. Under sådana förhållanden försvinner lusten att investera med företagarrisk, och man går in för att investera i livförsäkringar eller på annat sätt, där riskerna äro så minimala som möjligt. Det är ju klart, att på så sätt bli icke investeringarna till den nytta för ökad produktion och ökat folkvälstånd, som man ju helst skulle vilja åstadkomma. Statsmakterna och de anställdas organisationer lägga ned synnerligen stor omsorg på de anställdas trygghet, och det är ju givetvis i sig självt en god sak, men samtidigt förfar man på ett sådant sätt, att tryggheten för dessa investerare, som taga de översta riskerna, försvinner. När man handlar på detta sätt, då går det också, som det för närvarande går och som det har gått i 20—25 års tid, att nya produktiva företag alltmera sällan komma till stånd. Fortsätter man på den vägen, så kanske det till sist icke heller blir så mycket med vare sig tryggheten eller välståndet för de anställda eller i varje fall få de det icke så bra, som de under andra omständigheter skulle kunnat få.

Herr talman! Jag har icke velat framställa något yrkande, utan jag har endast tillåtit mig att till utskottets uttalande foga dessa mina anmärkningar.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 18.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Ang. sambandet mellan mödrahjälp och fattigvård. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckt motion angående sambandet mellan mödrahjälp och fattigvård.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 47, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade fru *Rönn-Christiansson m. fl.*

Ang. sambandet mellan mödrahjälp och fattigvård. (Forts.)
hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till nästa års riksdag angående förtydligande bestämmelser i fattigvårdslagen med syfte att erhållen mödrahjälp ej finge innebära minskning eller indragning av fattigvårdsunderstöd.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Mödrahjälpen hör utan tvivel till de mera förnämliga framstegen på socialvårdens område. Det har också visat sig, att efterfrågan på dessa bidrag varit större än man väntade sig vid starten och överstigit de medel, som funnits att tillgå. Vidare visa de senaste uppgifterna från socialstyrelsen, att gifta kvinnor i större utsträckning än ogifta söka denna mödrahjälp.

Som vi alla veta är fattigvården graderad. Vi böra därför tillse, att mödrahjälpen icke blir någon illusion, utan att den verkligen kommer de fattigaste kvinnorna till godo. Redan från början uttrycktes ju vissa bekymmer för en sammanblandning av mödrahjälp och fattigvård, bekymmer, som också under det gångna året verifierats. Befolkningskommissionen framhöll i sitt betänkande i frågan, att mödrahjälpen skulle täcka hela behovet för de hjälpsökande kvinnorna. Den konferens, som hölls hösten 1938 här i Stockholm, gav ytterligare belägg för den rådande förvirringen på detta område. Bestämmelserna om mödrahjälpen tolkas nämligen olika i olika län. Detta har lett till att socialstyrelsen hos Kungl. Maj:t hemställt om klarare direktiv i frågan. Utskottet anser nu för sin del, att det uttalande i denna fråga, som chefen för socialdepartementet gjort i årets statsverksproposition, skulle på något sätt göra det lättare för vederbörande att erhålla både mödrahjälp och fattigvård. Den utslagsgivande principen är emellertid ifråga om båda dessa hjälpformer, såsom vi veta, behovsprincipen. Här kan man dock tala om en behovsprövning i dubbel bemärkelse. Sökes mödrahjälp tager man hänsyn till de inkomster, vederbörande har, och till inkomst räknas då även fattigvårdsbidrag. I fråga om fattigvårdsbidraget tillämpas som sagt behovsprincipen, och det med mödrahjälpen avsedda bidraget uteblir sålunda. Vad syftar egentligen mödrahjälpen till? Jo, givetvis till vad namnet anger, nämligen till att vara en hjälp åt kvinnor vid viss tid vid havandeskap och vid nedkomst, så att vederbörandes levnadsstandard då skall kunna ligga högre än den i vanliga fall gör. Även för mycket fattiga kvinnor skall levnadsstandarden vid ett sådant här speciellt tillfälle ligga på en högre nivå än vanligt.

Vår motion syftar nu till ett förtydligande av vissa bestämmelser i fattigvårdslagen. Utskottet säger emellertid, att den av oss föreslagna regleringen skulle komma att innebära ett avsteg från grundsatsen om behovsprövning såsom villkor för erhållande av fattigvård. Ja, naturligtvis är det så, det är ju det som frågan egentligen rör sig om. Utskottet är sannerligen troskyldigt, när det konstaterar detta faktum. Felet med mödrahjälpen är nämligen, att de fattigaste icke få den hjälp, som från början var avsedd att utgå.

Vidare hänvisar utskottet i det här sammanhanget till socialvårdskommittén, och som vanligt är det ju alltid, när man skall klara upp även de mest elementära frågor, det bekvämaste sättet att bara hänvisa till denna socialvårdskommitté. Dess förnämsta mission tycks för närvarande vara att tjäna som begravningsplats.

Vår motion syftar, som sagt, till ett undanröjande av den förvirring på

Ang. sambandet mellan mödrahjälp och fattigvård. (Forts.)
detta område, som befarades redan vid starten. Erfarenheten från det gångna året har givit belägg för att det fanns anledning att hysa en sådan farhåga. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Det är alldeles tydligt, att den uppfattning, som man från början hade angående mödrahjälpen och sättet för dess utdelande, under denna första provotid undergått en viss förändring. Denna förändring har den föregående ärade talarinnan särskilt strukit under. I såväl befolkningskommissionens betänkande som i propositionen hade man alldeles tydligt klart för sig, att det icke borde finnas något samband mellan fattigvård å ena sidan och mödrahjälp å andra sidan. Såsom den föregående ärade talarinnan påpekat, har en viss osäkerhet på denna punkt kommit till synes inom olika kommuner. I somliga kommuner har författningen tolkats så och i andra så. För min del måste jag säga, att jag finner uttalandena på denna punkt ganska distinkta.

Den i motionen berörda frågan behandlades, såsom fru Rönn-Christiansson erinrat om, på en konferens i Stockholm 1938. Jag var själv icke närvarande vid denna konferens, men jag har försökt att noggrant taga del av den debatt, som där försiggick, och jag har ett mycket starkt intryck av att dessa saker måste rättas till. I motionen heter det, att man med anledning av konferensen väntar på vissa direktiv från socialstyrelsen till kommunerna, men att dessa ännu icke kommit. Det är nog ganska naturligt, att dessa direktiv ännu inte kommit, ty det har icke varit möjligt för socialstyrelsen att ge några direktiv bara på grund av uttalandena vid denna konferens, utan socialstyrelsen har måst vänta på direktiv från Kungl. Maj:t. Nu har emellertid Kungl. Maj:t i år i statsverkspropositionen behandlat även denna fråga. Departementschefen har sålunda sagt: »Då det nu upplyses, att de befarade svårigheterna framträtt, och då dessa enligt vunna erfarenheter torde kunna undgås genom att mödrahjälp i vissa fall finge utgå samtidigt med fattigvård, anser jag mig böra framhålla, att enär mödrahjälpförordningen allenast beträffande kvinnor, som av fattigvården mottagits till stadigvarande försörjning, stadgar förbud mot den av socialstyrelsen föreslagna anordningen — — —» etc. Departementschefen menar sålunda, att det hädanefter icke finns några hinder för att utdela mödrahjälp samtidigt med fattigvård, under förutsättning nämligen, att det icke är fråga om person, som av fattigvården omhändertagits för varaktig försörjning. Sedan statsrådets uttalande godtagits av riksdagen, kommer socialstyrelsen att kunna utsända de väntade direktiven till kommunerna. Jag har helt nyligen i socialstyrelsen förvässat mig om, att styrelsen snart nog är betänkt på att utsända dessa direktiv, som jag tror, i viss mån åtminstone, skola komma att uppfylla de krav, som ställts uti denna motion. Det förefaller mig under sådana förhållanden, som om det hade varit en olämplig anordning, om utskottet skulle ha förordat en utredning i motionens syfte.

Den ärade talarinnan får förlåta oss, att vi hänvisade till socialvårdskommittén, men en sådan hänvisning låg så snubblande nära, att det var nästan omöjligt för utskottet att icke göra den. Denna kommitté har nämligen just fått i uppdrag att reda ut förhållandet mellan olika vårdformer och utgifter nas fördelning mellan stat och kommun. Det skulle väl under sådana förhållanden nästan ha tett sig som en försummelse från utskottets sida, om utskottet icke gjort denna hänvisning.

Jag hoppas, herr talman, att de direktiv, som nu komma att gå ut till kommunerna, skola göra det lättsammare än hittills för dessa att finna de

Ang. sambandet mellan mödrahjälp och fattigvård. (Forts.)

rätta vägarna för dessa båda understödsformer. Det är också därför, herr talman, jag med ganska stor trygghet kan yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Den passus, som fröken Hesselgren här refererade till, är jag fullt på det klara med. Men även om kommunerna få dessa direktiv, som fröken Hesselgren talade om, så bortfalla därmed icke de brister, som vi med vår motion velat råda bot på. Motionen syftar ju till ett förtydligande av bestämmelserna i fattigvårdslagen angående behovsprövningen. Svårigheten att tillämpa den ena eller den andra hjälpformen kommer säkerligen att bestå, så länge behovsprincipen finns kvar.

Jag förstår ju också så väl fröken Hesselgrens synpunkter i fråga om denna hänvisning till socialvårdskommittén. Det är emellertid att hoppas, att denna kommitté, om den icke vill betraktas ur begravnings synpunkter, icke visar sig alltför liknöjd (!) för det i denna motion framförda önskemålet.

Herr Brädefors: Herr talman! Den omständighet, som fröken Hesselgren pekade på, nämligen att chefen för socialdepartementet i årets statsverksproposition gjort det uttalandet, att mödrahjälp i vissa fall finge utgå samtidigt med fattigvård, berör egentligen icke det önskemål, som vi framfört i vår motion.

I fråga om mödrahjälpen tillämpas behovsprincipen, och hänsyn tages sålunda också till det fattigvårdsbidrag, som vederbörande kan ha. Om det sedan blir fråga om att ge samma person fattigvård, kommer sålunda principen om behovsprövning ännu en gång i tillämpning, och man säger följaktligen, att behovet av fattigvård nedgått i just den omfattning, som motsvarar vad vederbörande fått i mödrahjälp. Alltså: denna person får icke ett öre mer under havandeskap och vid barnsörd. Det är detta förhållande som vi genom vår motion velat komma till rätta med, så att fattigvårdsmyndigheterna, då de bestämma fattigvårdsbidragets storlek, icke skola säga, att vederbörande är skyldig att vidkännas den minskning i fattigvårdsbidraget, som motsvarar den av henne erhållna mödrahjälpen. Utskottet vill helt enkelt blanda bort detta förhållande genom att hänvisa till statsrådets uttalande om mödrahjälpens utbetalande.

Fru Johansson: Herr talman! Det spörsmål som här föreligger var ju föremål för en mycket ingående diskussion vid den konferens, som hölls med mödrahjälpnämnderna här i Stockholm. Det visade sig under denna diskussion, att man på en hel del platser i landet inte minskat på fattigvårdsunderstödet, om vederbörande fått mödrahjälp, ja, att man till och med satt som villkor för att vederbörande skulle få mödrahjälp, att fattigvårdsbidraget *inte* skulle minskas i motsvarande grad. Man torde kunna säga, att nästan alla de närvarande, vilken ståndpunkt de själva än intagit i fråga om själva förfarandet, funno denna metod vara mindre sympatisk. Det sades också, att man *gav* med den ena handen och tog *igen* med den andra. Det torde väl även vara uppenbart, att de, som av ena eller andra orsaken kommit i den olyckliga belägenheten, att de måste anlita fattigvården för sin försörjning, också äro de, som allra mest och i fullaste utsträckning äro i behov av denna mödrahjälp.

Socialminister Möller sade, när han hälsade mödrahjälpskonferensens medlemmar välkomna, att ett litet barns ankomst till denna världen borde vara en lycklig tilldragelse för modern och icke en källa till nya bekymmer för henne. Det var ju också på dessa grunder som mödrahjälpen kom till — eller

Ang. sambandet mellan mödrahjälp och fattigvård. (Forts.)

med andra ord för att den blivande modern skulle få ökade möjligheter till utkomst under den tid, då hon hade som mest behov av samhällets hjälp för sin och barnets trygghet. Ser man saken på detta sätt, är det ju helt naturligt, att man reagerar mot det förhållandet, att kommunerna passa på att på statens bekostnad draga in på den hjälp, som tidigare kan ha utgått. Av socialministerns uttalande under femte huvudtiteln torde vi emellertid kunna utläsa, att det icke alls är behövt med ett system, som så att säga eliminerar mödrahjälpen genom en motsvarande minskning i utgående fattigunderstöd. Jag förstår ju, att det kanske är svårt att ändra på bestämmelserna i fattigvårdslagen bara för en sådan här sak. Jag tror emellertid, att det är av väldigt stor betydelse, att man från riksdagens sida säger ifrån, att man på den föreliggande frågan anlägger just de synpunkter, som framkommit här i dag.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag skulle bara vilja framhålla, att den fråga, som vi nu syssla med, är mycket ny. Man kan icke alltid från första stund man ger sig in på nya vägar vara på det klara med, hur man skall förfara. Vid den konferens här i Stockholm, som den sista ärade talarinnan mycket bra relaterade, fick man ju också ett mycket starkt intryck utav, att alla äro överens om att mödrahjälpen icke skall ersätta fattigvård utan att båda dessa hjälpformer skola kunna anlitas samtidigt. Denna uppfattning har ju också i det stora hela kommit till uttryck i utskottets betänkande. Frågan har bara varit: skola vi gå in med en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ändring i fattigvårdslagen? Inför det faktum att den stora socialvårdskommittén måste taga upp även det här föreliggande spörsmålet, har utskottet icke velat vara med om en skrivelse utan menat, att man borde avvakta och se vad resultatet kan bli av den skrivelse, som socialstyrelsen snart nog kommer att utfärda med anledning av socialministerns uttalande i årets statsverksproposition och naturligtvis också med stöd av de uttalanden, som gjorts här i riksdagen under denna debatt. Jag tror därför, att den klokaste vägen är den, som utskottet slagit in på.

Herr Brädefors: Herr talman! Jag skulle för min personliga del gärna vilja dela fröken Hesselgrens uppfattning, men jag har dock erfarenhet utav att ett uttalande sådant som det utskottet här gjort om denna frågas hänskjutande till socialvårdskommittén icke har något positivt värde. Från de år jag suttit i riksdagen har jag en livlig erfarenhet av att man på detta sätt begravt massor av motioner — icke bara sådana, som hänskjutits till socialvårdskommittén. Jag kan sålunda erinra om att massor av väl motiverade motioner på samma sätt hänskjutits till den pågående egnahemsutredningen. Hava de i dessa motioner framförda synpunkterna, såsom det så vackert framhållits, också tagits upp av egnahemsutredningen? Detsamma är förhållandet med en hel del andra utredningar, och samma blir säkerligen också förhållandet beträffande socialvårdskommittén.

Vad är det väl nu som hindrar, att denna speciella fråga, vilken även utskottets talesman erkände sig till fullo behjarta, rättas till genom att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en utredning? Jag tycker, att det hela verkar, som om man icke ville bifalla en motion bara därför att den kommer från ett visst håll. Så skall man naturligtvis icke behandla motioner, om man vill behandla dem sakligt, utan i stället skall man naturligtvis se till vad som behöver göras och handla därefter. Från denna utgångspunkt anser jag, att det inte finns något skäl att gå emot den av oss väckta motionen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Ang. sambandet mellan mödrahjälp och fattigvård. (Forts.)

Fröken **Hesselgren** erhöll härefter ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag måste säga gentemot den siste ärade talaren, att andra lagutskottet har fullkomligt sakligt behandlat denna absolut opolitiska fråga. Det har inte haft den ringaste inverkan på utskottets ställningstagande till den föreliggande motionen, att den förts fram av representanter för en viss politisk åskådning.

Jag hoppas emellertid, herr Brädefors, att utvecklingen i denna fråga för framtiden kommer att gå i den riktning, som vi båda önska.

Vidare anförde:

Fru **Nordgren**: Herr talman! I anledning av vad här sagts om att socialvårdskommittén skulle utgöra någon slags begravningsplats för frågor, som man inte ville lösa, ber jag få erinra kammarens ledamöter om att det är ett stort komplex av frågor som hänskjutits till socialvårdskommittén och att denna kommitté icke allenast har till uppgift att framlägga förslag till en omorganisation av vårt fattigvårdsväsende, utan även att försöka utreda, hur man skall kunna samordna hela socialvården, så att i varje särskilt fall de på olika grunder utgående understöden kunna avvägas på lämpligt sätt. Därtill kommer, att då vi så sent som 1937 fingo en hel rad nya lagar och förordningar på socialvårdens område, måste socialvårdskommittén genom undersökningar hos de kommunala myndigheterna inhämta uppgifter om hur dessa lagar verka, innan den föreslår några åtgärder, och sådana statistiska utredningar taga en viss tid.

Det är klart, att man kan bryta ut en detaljfråga som denna, och jag kan inte här yttra mig om, huruvida detta kommer att ske. Jag vill endast göra ett tillägg till fru Johanssons redogörelse för konferensen med mödrahjälpsnämnderna. Ordföranden i socialvårdskommittén, landshövding Eriksson, förklarade vid denna konferens, att han i här ifrågavarande avseende inte brydde sig om vad som föreskrevs i motiveringen till mödrahjälpsförordningen, enär han ansåg, att de mödrar, som voro så fattiga, att de fingo fattigvårdsunderstöd, framför allt behövde denna mödrahjälp vid sidan av fattigvårdsunderstödet, och att han t. o. m. uppställde såsom ett villkor att fattigvårdsstyrelserna i särskilda fall skulle betala ut fattigvårdsunderstödet oaktat mödrahjälp utginge. Han tillade: »Jag vet, att detta strider mot förordningens motivering, men icke mot själva förordningen. Vill man göra anmärkning mot mig för detta, må man göra det, men jag anser mig handla riktigt!»

När ordföranden i socialvårdskommittén har en sådan inställning till denna fråga, tror jag inte att man behöver befara, att de önskemål, som här uttalats, komma att skjutas undan på något sätt eller icke bli vederbörligen tillgodosedda.

Jag vill dessutom framhålla, att fattigvårdsmyndigheterna givetvis ha följt förordningen — vi kunna väl ändå inte begära av fattigvårdsmyndigheterna, att de skola bryta mot densamma. När de nya direktiven utgå, kan man också förvänta, att fattigvårdsmyndigheterna komma att följa dessa. Vi böra därför avvakta, hur fattigvårdsmyndigheterna komma att ställa sig, sedan förordningen på denna punkt blivit förtydligad, som skett genom departementschefens uttalande i årets statsverksproposition.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Fru **Rönn-Christiansson**: Herr talman! Fru Nordgren framhöll, att socialvårdskommittén har en mycket stor arbetsbörda. Det borde väl då vara tacknämligt för nämnda kommitté, om den nu föreliggande frågan löstes separat, vilket kan ske med lika bra resultat.

Ang. sambandet mellan mödrahjälp och fattigvård. (Forts.)

För övrigt vill jag säga, att jag också har mig bekant, att landshövding Eriksson hör till de vidhjärtade människor, som ordnat det så att mödrahjälp och fattigvårdsbidrag utgå samtidigt.

I anledning av fröken Hesselgrens sista replik till herr Brädefors, där fröken Hesselgren poängterade, att motionerna icke behandlas efter partisynpunkter, vill jag säga, att detta trodde jag också, ända till dess att herr Nilsson i Göteborg i ett anförande här i kammaren — vilket ju återfinnes i protokollet — förklarade, att man tar hänsyn till, från vilket parti en motion kommer.

Herr **Näsström**: Herr talman! Det är en sak i detta sammanhang, som jag ber att särskilt få påpeka.

Vid diskussion om socialvårdsfrågor händer det gärna, att landets fattigvårdsstyrelser bli utpekade såsom busen i detta sammanhang. Jag tror inte, att fattigvårdsstyrelserna i allmänhet ha gjort sig förtjänta av ett sådant omdöme, utan att man nog har alltför lätt att generalisera på detta område. Jag är också övertygad om att flertalet av landets fattigvårdsstyrelser ha fattat sin uppgift på rätt sätt, när det gäller den nu föreliggande frågan.

Det är en detalj, som ingen av talarna här har omnämnt, nämligen att det även utgår ett moderskapsunderstöd. De flesta, för att inte säga alla, mödrar i denna belägenhet erhålla detta moderskapsunderstöd utan någon egentlig behovsprövning, och dessa 75 kronor utgöra således ett välkommet plus till det fattigvårdsunderstöd, som utgår.

Vad som brister härvidlag är enligt mitt sätt att se, att mödrahjälpnsämnderna icke ha några som helst enhetliga regler att gå efter, när det gäller att bestämma storleken av mödrahjälpen. Av den lilla statistik, som finns, framgår att det varierar åtskilligt på denna punkt. Många mödrahjälpnsämnder bevilja i regel 300 kronor, under det att andra äro mera sparsamma. Skall man sätta in en stöt på detta område, tror jag, att det vore klokare att åstadkomma ett slags reglemente för mödrahjälpnsämnderna och inte för fattigvårdsstyrelserna. Jag skulle tro, att fattigvårdsstyrelserna i regel förstå denna sak mycket bra och även göra sin plikt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Hedlund* i Östersund.

Herr **Nilsson** i Göteborg: Herr talman! Jag har litet svårt att förstå, varför jag ofrivilligt skall dragas in i den träta, som min ärade kamrat på Göteborgsbanken givit upphov till. Jag vill emellertid ha anført till protokollet, att den tolkning, som fru Rönn-Christiansson gav ett yttrande, som jag fällt här i kammaren i ett annat sammanhang, var — efter vanligheten borde jag kanske säga — mycket fri, och att fru Rönn-Christiansson i detta avseende målar så, som hon önskar måla.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 20.

Ang. ändring av 8 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckta motioner om ändring av 8 § lagen den 23 juni 1928 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 170 i

Ang. ändring av 8 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. (Forts.)

första kammaren av herr *Theodor Magnusson* och herr *Heüman* samt nr 163 i andra kammaren av fru *Rönn-Christiansson m. fl.* och nr 247 i samma kammare av herr *Nilsson* i Göteborg och fru *Nordgren*.

I motionerna I: 170 och II: 247 hade yrkats, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av sådan ändring i gällande lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, att i ifrågasvarande lag dess mom. 2 i § 8 sista stycket måtte utgå».

I motionen II: 163 hade, under hänvisning till bestämmelsen i 8 § 2. sista stycket lagen den 22 juni 1928 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, hemställts, att riksdagen måtte besluta att nämnda stadgande måtte utgå.

Utskottet hemställde,

1) att motionerna I: 170 och II: 247 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

2) att motionen II: 163 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Sten*, *Hage* och *Olovson* i Västerås samt fru *Nordgren*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning beträffande frågan, under vilka förutsättningar 8 § 2. sista stycket i lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus måtte kunna upphävas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **Nordgren**: Herr talman! Jag har jämte tre andra av utskottets ledamöter vid detta utlåtande undertecknat en reservation, vari föreslås, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, beträffande frågan, under vilka förutsättningar 8 § 2. sista stycket i lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus må kunna upphävas.

När vi reserverat oss i denna fråga, har det inte skett därför att vi ovillkorligen vilja ha in representanter för sjukhuspersonalen i lasarettsdirektionerna, utan av det skälet att vi anse, att då inga andra befattningshavargrupper äro utestängda från rätten att tillhöra respektive inrättnings styrelse, bör det icke göras något undantag för denna speciella grupp. Förekomsten av en dylik särbestämelse måste betraktas såsom en orättvisa mot de människor, det här gäller, och vi anse det därför vara riktigtast, att man tar bort bestämmelsen i fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! När denna fråga var före 1928 i samband med det förslag till sjukhuslag, som framlades av dåvarande socialministern, påtalades av en del reservanter, att det saknades förhandlingsrätt för den personal, som det här gäller. Såsom kammarens ledamöter torde ha sig bekant, föreligger nu en utredning med förslag till förhandlingsrätt för sjukhuspersonalen. Man kan alltså inte såsom tidigare återopa, att detta skulle vara skälet för att få med en representant för sjukhuspersonalen i direktionen, eftersom personalen saknade förhandlingsrätt.

Nu skall jag villigt erkänna, att det kan vara ett skönhetsfel i lagen, att det inte finns möjlighet att till ledamot av en sjukhusdirektion välja en person, som är anställd vid inrättningen i fråga. Men jag tror, att denna sak i praktiken inte alls har den betydelse, som motionärerna velat göra gäl-

Ang. ändring av 8 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. (Forts.)

lande. Den, som haft tillfälle att tränga in i förvaltningen vid olika sjukhusinrättningar, har sig nogsamnt bekant, att därest en direktion skall utreda en fråga, som berör någon eller flera vid inrättningen anställda, tillkallar den i regel vederbörande eller någon annan av personalen, som ingående känner till saken, för att få klarhet i hur förhållandena ligga till.

Motionärerna framhålla, att vad som gäller i övrigt inom kommunallagstiftningen inte är förhanden i detta fall. Det må vara hänt, att så är fallet, men jag tror inte, att man i praktiken skulle vinna det som man vill vinna genom en ändring på denna punkt. Det kan ifrågasättas, om därefter handläggningen av olika frågor skulle bli allsidigare än tidigare. Även om till ledamot av en sjukhusdirektion väljes en person, som är anställd vid sjukhuset i fråga, är det inte säkert, att denne skulle känna till förhållandena så i detalj, som önskligt vore. För närvarande är det nog så överallt, att sjukhusdirektionerna äro angelägna om att, i den mån man behöver informationer om vissa förhållanden, tillkalla och höra just dem, som bäst känna till dessa förhållanden. Direktionerna ha all anledning att höra olika parter för att alla intressen skola bli tillgodosedda och för att de skola ha möjlighet att få ett bestämt grepp om, hur en viss fråga ligger till.

En sak är också, att det åtminstone i vissa fall kan vara rätt pinsamt för vederbörande anställda, som skulle sitta i direktionen och handlägga frågor, som beröra dem själva. Av erfarenhet vet jag, att om en direktion tillkallar anställda, som känna till förhållandena, för att höra deras mening om en viss sak, äro vederbörande mycket angelägna att poängtera, att det inte får komma fram, att de lämnat några upplysningar.

Vidare sitta, såsom vi veta, redan nu i direktionen den läkare, som är styresman för respektive sjukhus, samt sysslomannen — den senare är i regel direktionens sekreterare.

Jag kan alltså inte finna, herr talman, att denna sak är av den vikt, som motionärerna här ha ansett, och jag tror, att man bör avvakta Kungl. Maj:ts förslag i anledning av den utredning, som nu föreligger, om den förhandlingsrätt, som i själva verket redan är knäsat inom landstingen, där man nu börjat förhandla med dessa personalförbund om anställningsvillkor o. dyl.

Med vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Herr Pettersson sade, att det möjligen kunde finnas ett skönhetsfel i lagen. Jag tycker, att utskottet i så fall borde ha verkat såsom ett skönhetsinstitut och tagit bort detta fel, så att lagen blivit skön efter detta.

Yrkandet i den motion, som jag väckt i denna fråga, är något annorlunda formulerat än yrkandet i fru Nordgrens motion men sammanfaller i sak med den hemställan, som reservanterna här göra. Man vill ju här, att en restriktion skall borttagas genom upphävandet av den passus i § 8 i sjukhuslagen, som innebär, att sjukhuspersonalen icke har rätt att tillhöra vederbörande inrättnings direktion, en rätt som tillkommer personalgrupper på andra områden. I skolstyrelserna exempelvis brukar man åberopa och vilja ha tillgång till den sakkunskap, som lärarna representera, och i spårvägsstyrelser, gatu- och vägstyrelser o. s. v. sitta såsom ledamöter personer, som sortera direkt under respektive organ. Jag har inte heller märkt, att de på något sätt funnit detta vara pinsamt.

Vi mena icke, att efter denna restriktions bortfallande representanter för sjukhuspersonalen absolut skola sitta i direktionen, men vi vilja ge denna personal

Ang. ändring av 8 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. (Forts.)

samma möjligheter, som tillkommer övriga personalgrupper, att kunna inväljas i styrelsen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Tillsammans med några andra av kammarens ledamöter har jag väckt en motion i denna fråga. Denna motion har emellertid rönt samma öde som fru Rönn-Christianssons motion och alltså blivit avslagen — det bör väl tillfredsställa fru Rönn-Christianssons rättfärdighetskänsla, att vi åtminstone i detta sammanhang sitta i samma båt.

Min motion syftar till att bereda sjukhuspersonalen samma rättigheter, som tillkomma övrig kommunalanställd personal. Jag anser det i främsta rummet vara ett medborgareintresse att se till, att en viss grupp av befattningshavare vid de kommunala verken icke befinner sig i en undantagsställning i förhållande till övriga befattningshavare, men det synes mig, som om utskottet fattat saken så, att det här i främsta rummet vore fråga om att tillgodose ett personalintresse, och att man från motionärernas sida främst siktade till att bereda personalen större inflytande beträffande arbets- och lönevillkor. Det är riktigt, att detta i viss mån varit syftet med vår framställning, men det är dock icke det främsta syftet, utan detta är vad jag här nyss har antytt.

När herr Pettersson i Hällbacken motiverade utskottets ställningstagande, gick han vid sidan av vad vi här närmast sikta till. Den omständigheten, att sjukhuspersonalen får förhandlingsrätt, utesluter ingalunda dess självklara rätt att i detta avseende bli jämställd med övrig kommunalanställd personal.

Jag vill framhålla, att om man löser denna fråga på ett förnuftigt sätt och sålunda i sjukhusdirektionen får in lämpliga och kunniga representanter för personalen, så är det icke bara ett personalintresse, som därmed tillgodoses. Det måste också vara ett företagarintresse att i styrelsen få in folk, som direkt kan förmedla erfarenheterna från olika områden av arbetsplatsen till styrelsen. Jag kan livligt understycka betydelsen av detta, med stöd av mina erfarenheter från kommunalförvaltningen i Göteborg. Där sitter i så gott som varenda kommunal verksamhetsstyrelse en representant för personalen — i spårvägsstyrelsen en spårvägsman, i gatu- och vägstyrelsen en gatuarbetare o. s. v. Detta arangemang har inte heller medfört några olägenheter för dessa representanter. Under förutsättning att personalen väljer kloka och duktiga karlar till sina representanter i styrelsen, uppstår det inte något som helst motsatsförhållande mellan personalens intresse och verkets intresse. Finns det emellertid inte inom personalen sådana, som kunna tävla med annat duktigt folk om att sitta i styrelsen, kommer sannolikt inte personalen att kräva att få in några representanter i styrelsen. Motionärerna utgå också ifrån, liksom sker i den skrivelse, som personalens fackförbund i detta sammanhang inlämnat till chefen för socialdepartementet, att det skall vara duktigt och kunnigt folk, som skall representera personalen i styrelserna.

Jag ifrågasätter, herr Pettersson i Hällbacken, om det förhållandet att denna personal får in en duktig och kunnig representant i styrelsen, vilken kan ge informationer och råd på grundval av färsk erfarenheter från arbetsplatsen, kan ge anledning till några farhågor i det ena eller andra avseendet. Det kan emellertid, även om det gäller småsaker, många gånger vara viktigt för styrelsens ledamöter, som kanske inte sitta inne med så ingående erfarenheter om själva arbetet inom sjukvårdsförvaltningen, att erhålla sakkunniga uppsynningar av personalens representanter i styrelsen.

Jag kan således inte inse, varför det jämväl i denna fråga skall behöva vara så svårt för sjukhuspersonalen att vinna förstäelse för sina anspråk på samma

Ang. ändring av 8 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. (Forts.)

rättigheter som övriga befattningshavare inom det kommunala området. Jag vill understryka, att detta är för mig någonting säreget, ty uti, låt mig säga folkskolestyrelserna, har jag aldrig någonsin hört vittnas om, att där skulle ha uppstått några olägenheter av att man satt in skollärare i skolstyrelserna. Jag förmodar, att detta förekommer allttjämt i flera delar av landet. Herr Pettersson i Hällbacken kan således förmodligen icke tala ur principiella synpunkter, utan det måste väl vara andra skäl, som driva honom till att motsätta sig sjukhuspersonalens krav att i detta fall få en likaberättigad ställning med övriga kommunala befattningshavare.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Jag kan icke annat än förvåna mig över, att herr Pettersson i Hällbacken, som ju eljest är en god demokrat, i denna fråga har en så odemokratisk inställning. Ty jag anser rent principiellt, att det är en odemokratisk inställning att undanhålla ett visst slag av människor rätten att väljas till offentliga uppdrag. Det är visserligen genomfört i en del länder. Det lär finnas en del länder, där statstjänare t. ex. icke äro valbara till riksdagen. Det gäller både folkskollärare och en del andra. Men vi ha aldrig varit inne på denna linje i vårt land annat än i detta speciella fall. Från den utgångspunkten skulle jag vilja säga, att när utskottet avstyrker dessa motioner, så talar man om någonting helt annat än det som motionerna syfta till.

Motionerna syfta till, att dessa medborgare, liksom vilka andra som helst, skola ha rätt att väljas till vissa offentliga uppdrag. Utskottet svarar med, att det pågår en utredning om rätt för dessa anställda att bli representerade vid underhandlingar. Om man skulle följa utskottets uppfattning och taga konsekvenserna därav, skulle man kunna säga, att varken folkskollärare eller statstjänare i övrigt böra sitta i riksdagen, därför att det finnes lönenämnder, som representera dem, när det gäller lönefrågor och sådant.

Jag måste säga rent principiellt, att den inställning utskottsmajoriteten intager i denna punkt är både omotiverad och odemokratisk. Nu vill jag emellertid i detta sammanhang säga, att naturligtvis är det icke alls fråga om att man skall inställa sig på att ur olika partier insätta, låt mig säga, till en direktion en del personer, som är anställda vid sjukvården. Men om det finnes en befattningshavare vid sjukvården, som är framstående kommunalman, kunnig på sitt område och en präktig människa, skall då den omständigheten, att vederbörande är anställd i sjukvården, i detta fall utgöra en diskvalifikation för honom, när han i övrigt är valbar till stadsfullmäktig, riksdagsman och landstingsman och t. o. m. medlem av landstingets förvaltningsutskott, där man avgör just sådana frågor som det här gäller? Jag måste säga, att detta är inkonsekvent. Jag anser, att när dessa representanter i det här avseendet skola representera icke *sjukvårdspersonalen* utan folket i allmänhet, *valmännen*, då skall den omständigheten, att vederbörande äro sjukvårdsanställda, icke utgöra hinder för dem att väljas till uppdrag av detta slag.

Men naturligtvis vill jag samtidigt säga, att jag skulle skarpt gå emot, om t. ex. en sjukvårdspersonal skulle försöka att verka på valmännen på sådant sätt, att det sattes in en hel massa representanter för denna sjukvårdspersonal i de styrelser, som det här är fråga om. Jag skulle gå emot det på det allra bestämdaste. Men om det finnes en kommunalt framstående och kunnig man, och han föreslås att insättas i en sådan här nämnd, varför skall det då finnas bestämmelser, som hindra detta? Det är för mig fullständigt ofattbart.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. ändring av 8 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. (Forts.)

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Till den siste ärade talaren vill jag säga, att jag tror icke på att det kommer att bli en agitation på det sättet, att man till sjukvårdsdirektionerna söker få in en majoritet av anställda för att tillgodose vissa enskilda intressen.

Till herr Nilsson i Göteborg vill jag bara säga, att icke är det väl på det sättet, att sjukvårdspersonalen är helt orepresenterad i sjukvårdsdirektionerna för närvarande. Vi ha ju lasaretsläkaren, som är obligatorisk ledamot, och sysslomannen sitter ju också där. Det vill jag understryka. I den mån man därutöver behöver informeras om vissa saker vid ett sjukhus, tillkallar man den, som bäst känner förhållandena där. Om det gäller ett område, som husmodern har under sin domvärjo — om jag får använda detta uttryck — tillkallar man husmodern. Hon får redogöra för hur det ligger till. I den mån det gäller sådant, som ligger under maskinistens eller maskinmästarens domvärjo, tillkallar man honom. Han får då komma med sin uppfattning om saken. Och i den mån det rör personalen i övrigt, tillkallar man dem, som närmast äro berörda.

Detta torde vara ett vedertaget bruk, såvitt jag vet, överallt i sjukvårdsdirektionerna i landet. Jag vill säga, att inom det län jag representerar i riksdagen förekommer det överallt. Alltså äro personalens intressen för närvarande tillgodosedda på sådant sätt, att jag icke är övertygad om att, därest man finge bort den omstridda bestämmelsen ur denna lag, det därigenom skulle bli bättre. Kanske det då bleve på det sättet, att vederbörande sjukhusdirektion icke skulle känna samma ansvar för att vid behov tillkalla denna personal och låta sig informera i samma utsträckning som nu. Jag skulle visserligen icke tro, att så i allmänhet bleve fallet, men möjligheten därtill föreläge dock.

I sak ha motionärer och reservanter icke förebragt sådana skäl att man icke kan avvakta bebådadt förslag från regeringen i anledning av slutförd utredning i spörsmål, som berör denna sak.

Jag har med mitt inlägg velat säga — och det har också utskottet sagt — att vi ha icke tagit slutgiltig ställning till frågan. Jag vill uppmärksamma kammarens ledamöter på vad utskottet anför i sista punkten på sidan 11. Utskottet säger där: »Enligt utskottets mening bör, innan slutlig ställning tages till det i motionerna berörda spörsmålet, avvaktas, huruvida det sålunda framlagda förslaget kommer att läggas till grund för lagstiftning i ämnet och i så fall vilka erfarenheter, som kunna vinnas av förhandlingsrättens genomförande.»

Jag tycker, att motionärerna, när de själva som riksdagsmän veta, att vi icke gärna gå och fatta förhastade beslut eller binda oss vid saker, som vi skulle ansett böra bli föremål för grundligare utredning, skulle vara till freds med att först avvakta, att just den omnämnda utredningen kommer fram för riksdagen, varigenom denna fråga kunde återkomma på bredare basis än i de motioner, som föreligga.

Hade det varit så, ärade motionärer, att det förelegat starka skäl för bifall till motionerna, skulle icke jag och icke heller andra av utskottets ledamöter ha tvekat för att gå på bifall till motionerna. Men vi ha av de kortfattade motioner, som föreligga, och av vad utskottet i övrigt inhämtat i saken icke kunnat finna, att, såsom denna ligger till, det föreligger skäl att bifalla

Ang. ändring av 8 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. (Forts.)

motionerna. Därför har utskottet med den föreliggande motiveringen yrkat avslag på motionerna.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Om det är så, som herr Pettersson i Hällbacken säger, att personalen tillkallas till sammanträdena, när så kräves, förstår jag ej, varför man ändå icke kan taga bort denna bestämmelse om förbud i sjukhuslagen. Ty även om detta förbud kommer bort, kan herr Pettersson i Hällbacken och övriga sjukhusdirektioner fortfarande på samma sätt inhämta råd från personalen.

Jag vet icke, om jag underströk det tillräckligt kraftigt, men jag ville säga, att det är icke avsikten, att det skall vara obligatorisk representationsrätt för personalen, utan motionärerna hava endast den ringa begäran, att sjukhuspersonalen ej skall vara i undantagsställning gentemot övriga kommunalanställda. Det är själva kärnpunkten i den motion vi framburit.

Med anledning av att herr Pettersson i Hällbacken nämnde om hur man förfar vid inkallandet av representanter för personalen till sammanträdena, vill jag bara säga, att jag vet från min fackliga verksamhet, hur det går till. Det finnes fall, då det icke är sjukhusdirektionen, som kallar in, utan sjukhusdirektionen säger till husmodern, att hon skall komma in och giva råd och upplysning i den och den frågan. I andra fall blir det maskinmästaren. I de fall då man kallar in personalen är det icke så säkert, att det blir den, som ur hela personalens synpunkt är den rätte mannen att kalla in. Styresmannen kanske väljer rådgivaren från personalen från helt andra utgångspunkter än vad även sjukhusdirektionen skulle önska.

Jag vet också, att herr Pettersson i Hällbacken icke fäster så stor vikt vid de råd, han i många fall får, då det gäller att med detta förfaringssätt inhämta upplysningar i sjukhusarbetet.

Herr Pettersson i Hällbacken: Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg måtte icke ha hört på, när jag läste upp sista punkten i utskottets utlåtande. Hade han hört på det, skulle han icke ha yttrat sig som han gjorde. Utskottet har här ansett, att på sakens förevarande ståndpunkt, när det skall komma ett förslag om ändring i sjukhuslagen i visst avseende och man vet detta, så skall man icke på grund av en enskild motion bryta sönder en viss paragraf utan låta den ses i ett större sammanhang. Det är, som jag sade förut, ingen ko på isen. Varken i motionerna eller i debatten har framkommit något som ger stöd för att man nu måste gå ifrån den praxis man har och just antaga denna ändring i lagen. Vi ha velat se denna fråga i större sammanhang än som framkommer i motionerna.

Herr Hage: Herr talman! Kammaren må ursäkta, om vi kanske uppehålla oss väl länge vid denna punkt. Men jag vill säga, att denna fråga har en viss principiell räckvidd och innebörd. Själva principen berör överhuvud taget hela grundvalen för vårt styrelseväsen.

När t. ex. herr Pettersson i Hällbacken avvisar ett bifall till motionerna med hänvisning till de sista raderna i utskottets utlåtande, vill jag gå så långt, att jag säger, att denna utredning har icke det ringaste att skaffa med de spörsmål, som förts fram för riksdagen genom de väckta motionerna. Ty de väckta motionerna beröra överhuvud taget frågan, huruvida alla medborgare utan undantag skola ha rätt att väljas till ett sådant offentligt uppdrag som detta

Ang. ändring av 8 § lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus. (Forts.)

eller ej. Det är ett spörsmål, som ligger på ett helt annat område. Den fråga, som här i stället behandlats, rör på vilket sätt sjukvårdspersonalen skall kunna bli representerad och få yttra sig vid avgörandet av vissa frågor. Det faller inom ett helt annat område.

Jag vill upprepa vad jag sade förut, att gillar man den uppfattningen, att denna representationsfråga bör bli löst så som omnämnts i slutet av utskottsutlåtandet, så skulle man lika väl kunna säga, att eftersom statstjänarna ha rätt att skicka ombud till lönenämnderna, borde de icke samtidigt sitta i riksdagen. Detta är ungefär ett parallellförhållande.

Alltså, den motivering, som finnes i utskottets utlåtande, när man går på avslag, går alldeles förbi själva grundfrågan, som det gäller.

Från den utgångspunkten skall jag, herr talman, alltjämt be att få yrka bifall till reservationen.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag hade icke tänkt yttra mig i denna diskussion. Men jag måste säga, att sympatierna i utskottet voro ganska stora för att möjligen taga bort denna passus. Vi visste det icke säkert inom utskottet, men vi veta det nu efter det interpellationssvar, som gavs häromdagen, att inom ett år kommer frågan om kommunaltjänstemännens förhandlingsrätt upp. Det är alldeles klart, att även om denna fråga mera avser löner och sådant, kommer den likväl att beröra närliggande spörsmål. Att innan man klarat upp den saken göra en ändring i denna lag förefaller opraktiskt. Jag tror icke, att det skadar, om frågan får vänta ett år. Då kunna motionärerna komma tillbaka i anslutning till den Kungl. Maj:ts proposition, som kommer i denna sak.

Jag vill emellertid säga, att det är icke tu tal om att man i dessa direktioner har att göra med en mycket mera sluten krets än i fråga om skolorna och andra kommunala institutioner. Det är på det viset ömtåligare att sitta som representant för det hela i en sådan direktion än vad det annars är.

Jag vill icke säga, att det möjligen är den enda väg man måste gå, men jag kan icke förstå annat än att det är klokt att taga förslaget om denna ändring i samband med det förslag, som kommer nästa år.

Därför, herr talman, måste jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hage begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för lagpropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 21.

Föredros vart efter annat

bankoutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa befattningshavare vid skyddshemmet åkerbrukskolonien Hall m. m.; och

första lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om skyldighet för advokater m. fl. yrkesidkare att ställa säkerhet för fullgörande av förbindelse, som uppkommit i deras rörelse.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 22.

*Ang. förslag
till lag om
villkorlig
dom, m. m.*

Föredros första lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig dom, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredros. Därvid yttrade:

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag ber om överseende för att jag tar ett par minuter av kammarens tid i anspråk, men jag anser mig hava rätt till det, när ett så stort och viktigt ärende som detta föreligger till behandling.

Vi reservanter anse i likhet med utskottet, att man genom utvidgningen av tillämplighetsområdet för den villkorliga domen och genom antagande av den nya form för övervakning, som föreslagits, tar ett stort steg framåt. Vår reservation avser en detalj i tillämpningsbestämmelserna. Såväl enligt propositionen som utskottets utlåtande skulle två skilda straffsystem tillämpas sida vid sida. I vissa fall skulle man vid meddelande av en villkorlig dom underlåta att utmäta något bestämt straff och nöja sig med att förklara den tilltalade skyldig. I andra skulle domstolarna i likhet med vad för närvarande sker vid ådömande av villkorlig dom utsätta ett bestämt straff, som dock förutsättes icke skola behöva träda i tillämpning. Metoden att använda två skilda system är förenad med åtskilliga svagheter. Svårigheter uppstå framför allt, när det gäller gränsdragningen mellan de båda straffsystemens tillämpningsområden. Hur man än utformar lagtexten, råkar man, om man använder dessa båda straffsystem samtidigt ut för svårigheter.

Vi hava i vår lagstiftning ett embryo till systemet med sakerförklaring, d. v. s. det system, enligt vilket i domen icke utmätes något bestämt straff. Jag syftar på de av riksdagen antagna lagarna om ungdomsfängelse, om tvångsuppfostran, om förvaring och internering samt på alkoholistlagen. Departementschefen har byggt vidare på den princip, som kommit till uttryck i nu nämnda lagar, och har velat tillämpa sakerförklaring dels beträffande sådana tilltalade, som efter att hava erhållit villkorlig dom skola omhändertagas i ungdomsfängelse eller för tvångsuppfostran, samt dessutom i vissa fall då brott begåtts under synnerligen förmildrande omständigheter.

Utskottet har icke varit fullt nöjt med denna gränsdragning och har velat hava en bestämdare gräns mellan de olika straffsystemen. Därför har utskottet förordat, att s. k. tidsbestämt straff skall tillämpas för de tilltalade i sådana fall, där övervakning icke skall äga rum, under det att sakerförklaring skall tillämpas i samtliga de fall, då övervakning kommer till användning i större utsträckning.

Jag medger, att gränsdragningen därigenom har blivit distinktare. Den har kanske även lagtekniskt blivit en smula klarare enligt utskottets förslag. Jag vill emellertid samtidigt påpeka, att utskottsförslaget innebär en ganska vä-

Ang. förslag till lag om villkorlig dom m. m. (Forts.)

sentlig nackdel i jämförelse med den kungl. propositionen, nämligen i vad gäller de av mig tidigare omnämnda fall, då brott begåtts under synnerligen förmildrande omständigheter. Där departementschefen tänkt sig tillämpning av den mjukare metoden med sakerförklaring skulle enligt utskottets förslag utmätas tidsbestämda straff. Jag misstänker, att allmänheten får litet svårt att förstå den gränsdragning, som utskottet här gått in för. I verkligheten blir det ju därigenom på det sättet, att för mindre betydelsefulla lagöverträdelser komma att utnötas så och så många månaders fängelse eller straffarbete, under det att vid mera allvarliga förseelser endast skall förekomma sakerförklaring, med efterföljande övervakning.

Jag avslöjar ingen hemlighet, om jag säger, att inom utskottet, och för övrigt även i vida kretsar utanför utskottet, funnits mycket starka sympatier för ett enhetligt system, byggt på sakerförklaringens princip. Men av någon anledning — jag höll på att säga, att jag knappast är riktigt på det klara med, vad som varit anledningen — så »vände» man i utskottet och gick in för metoden med dubbla straffsystem. Av utskottets motivering framgår, att det avgörande skälet för att man valt denna metod varit, att man velat taga hänsyn till allmänpreventiva synpunkter. Man har varit rädd för att allmänheten, om domstolarna nöjde sig med att endast förklara brottslingar skyldiga utan att utsätta straff, skulle få den uppfattningen, att samhället icke tillräckligt starkt reagerade mot lagöverträdelser. Resonemanget skulle varit logiskt, om man hela vägen hade följt detta system, men när man har brutit det, på sätt som här skett, tycker jag, att det brister i logiken vid konstruktionen av dessa straffsystem.

En annan olägenhet, som vi reservanter funnit vidlåda metoden med två olika straffsystem, är att metoden är ganska invecklad och svåröverskådlig. Utskottet har visserligen formellt förbättrat gränsdragningen, men den formella förbättringen har lett till att man på en mycket väsentlig punkt försämrat bestämmelsernas innehåll. Vidare är det mycket svårt att tänka sig, att den allmänhet, som följer med lagskipningen på detta område, skulle kunna förstå, varför i de mål, där man har anledning att vänta sig en mildare dom, utmätas tidsbestämda frihetsstraff, under det att i mål angående svårare förseelser endast förekommer sakerförklaring. Jag tycker, att det ligger en motsägelse i utskottets resonemang.

Vid meddelande av villkorlig dom förutsättes städse, att den tilltalade skall låta sig rättas utan att undergå bestraffning. Jag har en känsla av, att inom utskottet tro och tvivel kämpat om herraväldet. I första rondan har tron segrat, men i den andra och sista rondan har tvivlet avgått med segern.

En mycket väsentlig nackdel är vidare förknippad med detta dubbla system i sådana fall, då den dömda återfaller i brott. Det är nog av alla erkänt, att i sådana fall det enbart är till nackdel, att man har ett redan i förväg utmätt straff, som man för all del sökt att retuschera med hänsyn till omständigheterna, men som domstolarna under alla förhållanden måste känna sig mycket starkt bundna av. Det kan ju i många fall ligga till på det sättet, att den dömda under den tid, som förflutit efter den villkorliga straffdomens meddelande, uppfört sig på ett sådant sätt, att det ådömda straffet framstår såsom oriktigt. Det kan hända, att det nya brottet är av en helt annan karaktär än det första. I så fall tycker jag, att det är litet farligt att man föreskriver, att den föregående domen i allt väsentligt skall träda i verkställighet. Om systemet med sakerförklaring tillämpas, hava förnuftiga domstolar större möjligheter att taga hänsyn till det sätt, på vilket den tilltalade uppfört sig under den tid, som förflutit efter meddelandet av den första domen.

Ang. förslag till lag om villkorlig dom m. m. (Forts.)

I den villkorliga domens föregångsländer, de anglosaxiska länderna, har man länge uteslutande tillämpat metoden med sakerförklaring, och såvitt jag har kunnat finna, har det skett med mycket gott resultat. Jag frågar därför på allvar, om vi icke även här i vårt land äro mogna för att taga steget fullt ut och skapa en rationellare metod än detta dubbla system. Att vi icke framställt något yrkande beror därpå, att vi endast velat giva till känna, att vi anse, att det varit lämpligare och lyckligare, om man hade tagit steget fullt ut och antagit det anglosaxiska systemet med sakerförklaring över hela linjen.

Jag är departementschefen tacksam för att han har lagt fram detta lagförslag om villkorlig dom. Att jag i en detalj har en annan mening än departementschefen förringar icke i någon mån den erkänsla, jag hyser vid tanken på det betydande framsteg, som denna reform under alla förhållanden innebär. Jag vill livligt hoppas, att detta halva steg fram emot en friare prövningsmöjlighet genom sakerförklaring skall visa sig vara ett steg i rätt riktning, och att det mycket snart kommer att följas av ännu ett steg, varigenom man helt och hållet skulle knäsaätta denna princip.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr *Lindberg* i Stockholm instämde häruti.

Herr **Bergquist**: Herr talman! Bland dem, som intressera sig för strafflagstiftningen, och särskilt bland dem, som ha att tillämpa denna lagstiftning, har det säkerligen hälsats med odelad tillfredsställelse, att statsrådet och chefen för justitiedepartementet för riksdagen framlagt förslag till ny lagstiftning om villkorlig dom.

Vi hava nu i över trettio år haft institutet villkorlig dom införlivat med vårt straffsystem, och man har under dessa år hunnit samla en riklig erfarenhet angående värdet av denna form av reaktion från samhällets sida. Man måste nog säga, att den erfarenhet, man fått under dessa år, visat, att detta institut varit av utomordentligt stor betydelse, särskilt då det gällt att återföra unga brottslingar till ett ordnat samhällsliv utan att tillgripa de kraftiga åtgärder, som bestå i frihetsberövande. Det har emellertid under de år, som lagstiftningen varit i kraft, undan för undan visat sig, att det finns behov utav ändringar. Särskilt behövs det ökade möjligheter att taga hand om de unga, som erhålla villkorlig dom.

Detta lagförslag vill just giva ökade möjligheter att använda institutet villkorlig dom på områden, där det tidigare icke fått komma till användning, och det vill också skapa möjligheter att på mera effektivt sätt än tidigare taga hand om dem, som fått villkorlig dom, och som äro i behov av en effektiv övervakning för att återföras till ett ordnat liv. Jag hyser för min del mycket stora förhoppningar, att detta lagförslag skall giva vad man väntar av det, och att det skall bliva ett betydelsefullt medel särskilt i kampen mot ungdomsbrottsligheten.

Angående principerna har det inom utskottet egentligen icke förelegat någon tvekan mer än på den punkt, herr Olsson i Mellerud här berörde, eller beträffande frågan, vilket system man skulle använda, då det gällde att tillämpa den villkorliga domen. Där har man ju, som herr Olsson i Mellerud nämnde, två system att välja på. Man kan, när en person erhåller villkorlig dom säga: Det är i målet utrett, att ni gjort er skyldig till det och det brottet, men domstolen sätter icke ut något straff, och om ni sköter er under en prøvotid av tre år, så kommer ni icke heller att få något straff. Det är det s. k. anglosaxiska systemet. Man kan också använda det system, som vi tidigare använt här i landet, att när en person fått villkorlig dom, konsta-

Ang. förslag till lag om villkorlig dom m. m. (Forts.)

terar man, att han begått det och det brottet, och man sätter ut ett straff, men säger tillika, att han slipper avtjäna straffet, om han sköter sig under en prøvotid, som i regel är tre år. Vi hava i Sverige alltid tillämpat den senare metoden att sätta ut straff men låta tillämpningen av straffet bliva beroende av, huru vederbörande sköter sig under prøvotiden.

Det är alldeles riktigt, som herr Olsson i Mellerud sade, att det inom utskottet funnits mycket starka sympatier för att vi skulle gå över från den nuvarande metoden till det anglosaxiska systemet, d. v. s. underlåta att sätta ut straff. För min personliga del måste jag säga, att jag såväl under förberedelsearbetet på denna lagstiftning som senare haft mycket starka sympatier just för det nya, det anglosaxiska systemet. Det finns både principiella skäl och andra mycket starka skäl, som tala för att man, när det gäller en person, som man hoppas icke skall behöva undergå straff, icke skall fastställa ett straff. Det finns även ur individens synpunkt åtskilliga skäl, som tala för att man skall låta bli att utsätta straffet i den villkorliga domen utan endast sätta ut det, om och när det visar sig nödvändigt. Herr Olsson i Mellerud ställde sig mycket frågande inför utskottets ståndpunkt och efterlyste, vad det egentligen vore för skäl, som förmått utskottet att trots den sympati, utskottet haft för det anglosaxiska systemet, likväl ansluta sig till Kungl. Maj:ts proposition, vilken innebär, att vi gå in för ett blandat system med rätt för domstolarna att välja den ena eller den andra vägen. Herr Olsson i Mellerud framhöll, att det hade försiggått en kamp mellan tro och tvivel i utskottsledamöternas själar. Till att börja med hade tron segrat, men så småningom hade med den kritiska inställning utskottsledamöterna ha, tvivlet segrat. Det är kanske riktigare att säga, att det försiggått en kamp mellan de principiella synpunkterna och hänsynen till verkligheten. Det finnes mycket starka principiella skäl för att införa det anglosaxiska systemet, det ha vi erkänt i utskottet, men vi ha frågat oss: är tiden mogen därför ännu? Det är enligt min mening ganska vanskligt att på strafflagstiftningens område göra tvära omkastningar. Det kan uppstå fara för att man inte får den allmänna opinionen med sig, och då kan en sådan lagstiftning göra mer skada än nytta. För all strafflagstiftning är det av mycket stor betydelse, att den är förankrad i allmänhetens rättsmedvetande, att allmänheten kan förstå och följa med de åtgärder, som lagstiftaren anser nödvändiga.

Vi ha inom utskottsmajoriteten ansett försiktigheten kräva, att vi nu icke på en gång kasta om från ett system, som vi tillämpat under mer än 30 år, och gå över till ett helt annat system utan gå försiktigt fram. Utskottet har då valt att gå denna medelväg, att man tillåter domstolarna att använda båda metoderna, så att man i praktiken får pröva vilken av dem, som är bäst. Jag tror för min del och hoppas därpå, att nästa gång vi behöva företaga en revision av den villkorliga domen — om 20 år eller så — tiden är inne att gå över till det anglosaxiska systemet, under förutsättning naturligtvis att erfarenheterna av detta system äro så goda, som man har anledning att förvänta. Jag anser därför, trots min mycket starka sympati för det anglosaxiska systemet, att det var klokt av Kungl. Maj:t att här bibehålla båda formerna för den villkorliga domen och giva domstolarna en viss prøvningsrätt, en möjlighet att välja den metod, som är den bästa. Det är av dessa skäl, som jag anslutit mig till Kungl. Maj:ts förslag.

Det kan naturligtvis icke bestridas, att det kan ligga en viss fara i att ha ett dylikt dubbelsystem. I utskottet ha vi varit rädda för att en ojämn praxis skulle kunna utbilda sig hos domstolarna, så att en del domstolar nästan uteslutande gå in för det ena systemet, under det att andra domstolar gå in för det andra systemet. Man skulle alltså kunna tänka sig, att doma-

Ang. förslag till lag om villkorlig dom m. m. (Forts.)
rens uppfattning om lämpligheten av den ena eller andra metoden blir avgörande för vilken metod som kommer att tillämpas. Det kan enligt min mening vara i viss mån skadligt, om man här icke kan åvägbringa en viss stadga i praxis. Man måste komma ihåg att dessa mål om villkorlig dom sällan gå till högre rätt, ty när en person får villkorlig dom, klagat han i regel icke, och den allmänna åklagaren klagat också sällan i dylika mål. De högre domstolarna ha därför ej så stora möjligheter att se till att det utbildas en enhetlig praxis. Vi ha därför i utskottet ansett lämpligt att göra ett tillägg till 1 § för att direkt i lagstiftningen giva domstolarna vissa anvisningar, när det ena systemet och när det andra systemet skall tillämpas. Med ett sådant tillägg kommer det icke, anse vi, att bli så stora vådor med det dubbla systemet. Man kan mycket väl pröva, hur det kan komma att utfalla i praktiken.

Av utskottets utlåtande framgår det icke, huruvida beträffande lagen om villkorlig dom i övrigt rätt några delade meningar i utskottet. Jag kan emellertid icke underlåta att till kammarens protokoll anteckna, att det rådde stor tvekan angående lämpligheten av det tillägg, som utskottet gjort till 8 § i lagen om villkorlig dom. För min del har jag ställt mig mycket tveksam inför detta tillägg och direkt gått emot det i utskottet. Jag har dock icke reserverat mig av skäl, som jag senare skall angiva. Utskottet har föreslagit att domstolarna, när de finna lämpligt och det föreslagits av barnavårdsnämnden, skola överlämna åt barnavårdsnämnden att vidtaga åtgärder för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran. Därigenom har införts ett stadgande, som enligt min mening för det första är överflödigt, för det andra kan vara ägnat att skapa viss oklarhet och för det tredje kan medföra vissa icke önskvärda verkningar. Jag anser det vara onödigt att införa denna bestämmelse, därför att även om ingenting står i lagen, kan man, som man hittills gjort, med stor framgång tillämpa det systemet, att domstolen, antingen direkt eller genom den person, som verkställer förundersökningen angående en tilltalad, träder i kontakt med barnavårdsnämnden och samråder med denna angående vilka åtgärder som äro mest önskvärda och bäst för den unga brottslingen. I praktiken ha domstolarna stundom ordnat det så, att barnavårdsnämnden tager hand om vederbörande brottsling för skyddsuppfostran. Sedan har domstolen icke behövt göra någonting annat än förordna om övervakare, och då har man ofta till sådan övervakare utsett en av barnavårdsnämndens tjänstemän eller kanske föreståndaren för ett skyddshem, om vederbörande intagits på ett sådant. Det har gått bra med dessa bestämmelser och skulle nog komma att gå lika bra i fortsättningen, även om man icke införde dessa av utskottet föreslagna tilläggsbestämmelser. Kungl. Maj:t har i propositionen på ett mycket övertygande sätt framhållit, att det icke behöves särskilda bestämmelser härom, utan att man kan fortsätta med den praxis, som tidigare tillämpats.

Jag anser också, att det kan skapas viss oklarhet med dessa bestämmelser, om man bryter ut en kommunal nämnd sådan som barnavårdsnämnden här och behandlar den särskilt. En domstol kan mycket lätt få den uppfattningen, att såsom tilläggsbestämmelserna här äro skrivna domstolen icke har rätt att förfara på liknande sätt, när det till exempel gäller nykterhetsnämnden. Det förekommer ju sådana fall, där det, då en person blir tilltalad inför domstol, vid förundersökningen visar sig, att han är hemfallen åt alkoholism. Den enligt domstolens åsikt bästa åtgärden är då kanske den, att vederbörande omhändertages av nykterhetsnämnden för att denna nämnd eventuellt sedan skall föranstalta om vederbörandes intagande på alkoholistanstalt. Det kan många gånger visa sig vara den bästa och kanske den enda lämpliga åtgärden för att återföra vederbörande till ett socialt levnadssätt. Nu är det enligt Kungl.

Ang. förslag till lag om villkorlig dom m. m. (Forts.)

Maj:ts förslag meningen, att vi fortfarande skola ha kvar denna möjlighet, som vi haft tidigare. Domstolarna skola alltså kunna träda i kontakt med nykterhetsnämnderna och förtroendefullt samarbeta med dem för att få fram den bästa åtgärden.

När nu i utskottets förslag införts denna bestämmelse om barnavårdsnämnd, är jag rädd för att domstolarna mycket lätt kunna få den uppfattningen, att de ha rätt att samarbeta med barnavårdsnämnderna och överlämna den dömdes omhändertagande till dessa men icke ha rätt att överlämna den dömden till nykterhetsnämnd i de fall, då detta är det bästa.

Dessutom tror jag, att det kan bli vissa icke önskvärda verkningar av dessa stadganden. Det kan nämligen lätt utbildas sig en praxis, att domstolarna i de fall då det gäller ungdomsbrottslingar nästan undantagslöst komma att överlämna till barnavårdsnämnderna att taga hand om dessa. Detta är inte den nya lagens syfte, utan dess syfte är att domstolarna själva skola utöva en viss social verksamhet, att domstolarna själva skola undersöka och tillse, vilka åtgärder som behöva vidtagas för att återföra en individ till ett ordnat levnadssätt. När domstolen har fått klart för sig vad som fordras, skall domstolen förordna övervakare och meddela de föreskrifter, som den anser nödvändiga. Jag tror inte att det skulle vara en önskvärd utveckling, om det skulle gå därhän, att domstolarna beträffande ungdomliga brottslingar i allt större utsträckning endast säga, att de förklära denna person saker till ansvar för brott och överlämna honom till barnavårdsnämnden för att denna skall vidtaga de åtgärder, som de ha föreslagit. Jag anser, att det hade varit lyckligare att inte införa detta stadgande.

När jag inte i utskottet reserverat mig mot denna bestämmelse, så beror det endast på att det inom utskottet upplysts att Kungl. Maj:t inte hade något att erinra mot detta tillägg, och det är naturligtvis det otacksammaste man kan göra att kämpa för ett Kungl. Maj:ts förslag mot Kungl. Maj:t själv. Jag har därför inte ansett mig böra reservera mig på denna punkt. Jag har endast till kammarens protokoll velat framföra de betänkligheter, som jag framfört inom utskottet beträffande detta stadgande.

Det torde ej vara erforderligt, att jag säger något om de obetydliga justeringar som utskottet i övrigt har företagit.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Den föregående ärade talaren lämnade en objektiv och mycket klarläggande översikt över de olika synpunkter, som man kan lägga på det problem, som han berörde, nämligen frågan om man skall lämna vårt nuvarande system, som ju innebär att bestämt straff utsättes vid villkorlig dom, och övergå till det anglosaxiska systemet, som innebär att man endast avkunnar en sakerförklaring, eller om man skall göra en kompromiss mellan de båda systemen. Det är ju det sistnämnda som skett i propositionen. Jag har inte velat överge vårt nuvarande system för att övergå till ett helt nytt. Utskottet har avslutit sig till denna ståndpunkt.

Jag har för min del, när jag tog ståndpunkt vid propositionens författande, haft den uppfattningen, att det kunde ur allmänpreventiv synpunkt i vissa fall vara betänkligt, att en person, som hade felat, inte i domen fick utsatt det straff som han skulle undergått omedelbart, om inte domen varit villkorlig. Det kunde enligt min mening i en hel del fall vara farligt att låta det vara alltför svävande och obestämt för den felande, vilken påföljd han skulle råkat ut för om han inte fått den villkorliga domen. För min del har det varit huvudsaken att framlägga ett förslag, som bereder våra myndigheter ökade möjligheter till uppfostran och till återförande till ett ordnat samhällsliv av den felande. Det är ur denna synpunkt glädjande, att statsutskottet i sitt

Ang. förslag till lag om villkorlig dom m. m. (Forts.)
 utlåtande rörande organisationsfrågan visat sig behjarta, att lagbestämmelserna inte få verklig betydelse i livet, om inte en kraftigt verkande organisation får sig anförtrott att förverkliga lagreglerna.

Den siste ärade talaren berörde en detalj i förslaget, ett tillägg, som utskottet har gjort i 8 §. Jag är naturligtvis av den uppfattningen, att propositionens text är fullt tillräcklig, men då det på många håll inom utskottet rått en övertygelse, att det behövs ett förtydligande till propositionens text, kunde jag inte anse att det kunde ligga något olyckligt däri, detta i den förhoppningen, att domstolarna inte skola inlägga den tolkningen i tillägget, som den ärade talaren befarade. Jag är övertygad om att domstolarna skola förstå, att det gäller för dem att samarbeta även med nykterhetsnämnderna och att detta på intet sätt är uteslutet genom den anvisning, som här är given. Skulle det visa sig, att något missförstånd från domstolarnas sida därvid skulle föreligga, har naturligtvis Kungl. Maj:ts rätt att fästa deras uppmärksamhet vid den befogenhet, som domstolarna böra ha, enligt vad den ärade talaren så starkt framhöll, nämligen att samarbeta även med nykterhetsnämnderna.

Jag slutar med att framhålla, att de meningsskiljaktigheter, som framträtt vid behandlingen av detta ärende i utskottet och under denna diskussion, endast rört detaljer, och jag hoppas, att när detta förslag träder ut i det levande livet, det skall få sådan tillämpning, att vi alla komma att hysa glädje och tillfredsställelse över att vi medverkat till att genomföra det här i riksdagen.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 23.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att å morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden först uppföra statsutskottets utlåtanden nr 242—246 och därefter övriga ärenden i den ordning, i vilken de finnas upptagna å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 24.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av protokollet den 30 september 1938 rörande ändringar i Nationernas förbunds akt;

nr 2, i anledning av väckt motion angående uppsägande av Sveriges medlemskap i Nationernas förbund;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av ett i Stockholm den 18 april 1939 undertecknat protokoll rörande ändring av 1928 års svensk-franska förliknings- och skiljedomstraktat;

nr 4, i anledning av väckt motion om alla nationers självbestämmanderätt;

nr 5, i anledning av väckt motion angående ett världsspråk; och

nr 6, i anledning av väckt motion om vissa europeiska minoriteters rätt;

statsutskottets utlåtanden:

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till avsättningar till fonden för idrottens främjande och till fonden för friluftslivets främjande jämte i samband därmed väckta motioner m. m.;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslagsmedel till nybyggnad för ammunitionsfabriken;

nr 249, i anledning av väckt motion om anslag till markförvärv för radiosändarstation vid Västgöta flygflottilj å Karlsborg;

nr 250, i anledning av väckta motioner om anslag till förstärkning av försvaret vid Gotlands östra kust;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder beträffande villkorligt dömda personer ävensom frigivna fångar;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till konjunkturinstitutet för budgetåret 1939/40;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Statens isbrytarverksamhet: Avlöningar för budgetåret 1939/40; och

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till löneplaner för extra ordinarie tjänstemän m. fl. icke-ordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsgskatt å spritdrycker jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 40, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1939/40 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatt bevillnings- och jordbruksutskotts memorial, nr 7, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

första lagutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1939/40; samt

andra lagutskottets memorial, nr 43, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 31 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 25.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet:

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område; och

nr 354, i anledning av väckta motioner om ökat tullskydd för matlök; samt

från andra lagutskottet:

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skyddskoppypning m. m.

Vidare anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 329, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40 behandlade allmänna principfrågor;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser vissa anslag under socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under kommunikationsdepartementets verksamhetsområde med undantag för affärsverken;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under eklelesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag till kapitalinvestering i affärsverksfonderna;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet jämte vissa i ämnet väckta motioner;

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av nybyggnad för en statens sjuksköterskeskola;

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av det för budgetåret 1938/39 anvisade reservationsanslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.;

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anslag till låneunderstöd för vissa regummeringsföretag; och

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag till Högsta domstolen m. m.: Avlöningar till befattningshavare vid nedre justitirevisionen m. m.

§ 26.

Justerades protokollsutdrag.

§ 27.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Österström under den 6 juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.55 e. m.

In fidem
Sune Norrman.